

Rukiye AKDOĞAN - J. David HAWKINS

TÜRKİYE- ENGLAND

Kırşehir Mektubu: Luvi Hiyeroglif Yazılı Yeni Bir Kurşun Levha

Anadolu Medeniyetleri Müzesi eser koleksiyonuna, 2.1.2006 tarihinde, Kırşehir İli, Yassıhöyük'ten satın alma yolu ile bir Luvi hiyeroglif yazılı kurşun levha dâhil olmuştur.

Eseri müzeye kazandıran şahıs, levhayı, Kaman-Kırşehir karayolu üzerindeki, Karahıdır Kasabası sapağında yer alan Yassıhöyük Höyüğü'nün orta kısımlarında yüzeyde, katlanmış bir şekilde bulunduğunu ve daha sonra da katlanmış haldeki levhayı açtığını belirtmiştir.

Kurşun levha, ince şerit halinde levha olup her iki yüzünde de hiyeroglif yazısı vardır. Baş kısmı oval şeklinde, gerisi de düz şerit olarak devam etmektedir.

Kırşehir kurşun levhası, Erken Demir Çağının Yeni Hitit dünyasından ele geçen az sayıdaki belgelerinden birisidir. Bu kurşun levha ile Anadolu'da ele geçen kurşun levhaların sayısı 7'ye yükselmiştir. Levhanın konusu, mektuptur.

Metin, Asur ve Kululu'dan çıkan diğer kurşun levhalarda kullanılan “*linear incised cursive*” (çizgisel hak edilmiş yazı) ile yazılmıştır. Bu yazının ayrıca M.Ö. 8. yy.'ın son dönemlerinde Kululu ve Sultan han taş yazıtlarında kullanılması, D. Hawkins'in daha önceki çalışmalarında “Kululu tarzı” olarak adlandırmasına sebep olmuştur. Bu yazıtların tarihlendirmesi adı geçen hükümdarlarla, yani Tuwati ve M.Ö. 730 civarında III.Tiglat-pileser tarafından tahttan indirilen oğlu Wassurme ile ilişkilendirilerek mümkün olmuştur. Böyle bir tarih elimizdeki levha için de uygun görünüyor ve mektupta hitap edilen “efendim Tuwati” hükümdar olabilir. “Kulu Muwatali” ise alt tabakadan değil de, üst düzey bir görevli olsa gerek; aksi takdirde mektubunu — en azından anlayabildiğimiz kadarı ile — bu kadar şikâyetçi bir üslûpla yazamazdı.

Böylece elimizdeki levha son kırk yılın ilk benzer buluntusudur. Karaburun'un 60 km. kuzeyinde ve Çalapverdi'nin 112 km. batısında yer alan Kırşehir merkeze bağlı Yassıhöyük'te bulunan levhanın bir diğer önemi de, Demir Çağının bilinen en kuzey-batısında ele geçen Luvi hiyeroglif yazıtı olmasıdır.

Filiz AKLANOĞLU

TÜRKİYE

Hititler'de Yerleşme Özellikleri (Hattuşa, Şapinuva ve Alacahöyük)

Dünya uygarlıkları arasında Hititler, tarihi yönlendiren önemli medeniyetlerden biridir. Ait olduğu dönemde süper bir güç olan Hitit Devleti, kurulup geliştiği coğrafi mekân olan Anadolu ve dünya tarihi için her yönüyle büyük önem taşımaktadır. M.Ö. 2000'de Anadolu'da ilk siyasi birliği kurmuş olan Hititler, toplumsal, sosyal, kültürel, dini, mimari ve yerleşim özellikleri gibi birçok yönden etkileri günümüze kadar hissedilebilen bir medeniyettir.

Hititler'e ait yerleşimlerin Anadolu'nun birçok yerinde görülmesi Hitit Uygarlığının geniş bir coğrafyaya yayılmış olduğunu göstermektedir. Ayrıca Hitit kentlerini destekleyip, geliştiren ve çeşitli fonksiyonlara sahip olmasını sağlayan Anadolu'nun coğrafi özellikleri ile doğal kaynakları ve bunların zenginliğidir.

Anadolu'da ilk devleti kuran toplum olarak Hititler'de yerleşim düzeni kent devletleri şeklinde oluşturulmuştur. Yapılan kazı ve araştırmalar, Hititler'in belirli bir şehircilik anlayışı ve imar uygulamalarıyla kent kurduklarını göstermektedir. Bu bağlamda Hititler, Anadolu'nun coğrafi özelliklerini ve potansiyelini en iyi şekilde kullanan ve araziden yararlanma metotlarını ortaya koymuş bir toplumdur. Hitit kentleri, bilinçli bir çevre anlayışıyla kurulmuş ve çevreyle uyumlu olmasına özen gösterilmiştir.

Bu bildiride; Hititler'in başkenti olması nedeniyle Hattuşa ve Şapinuva'nın, Hititler'e ait önemli verilerin bulunması nedeniyle de Alacahöyük'ün kentsel gelişiminde etkili olan yaşam kültürü, arazi kullanımı, yerleşim ve kentsel özellikleri açıklanacak; yerleşime form kazandıran etmenler karşılaştırmalı olarak ortaya koyulacaktır.

Ali Akin AKYOL - Yusuf Kağan KADIOĞLU - Şahinde DEMİRCİ - Ay Melek ÖZER
TÜRKİYE

Ortaköy-Şapinuva Agılönü Sediman Örnekleri Arkeometrik Çalışmaları

Ortaköy-Şapinuva arkeolojik alanında Ağılönü bölgesine ait sediman örnekleri arkeometrik yönden incelenmeye başlanmıştır.

Çalışmada öncelikle görsel değerlendirmelerle beraber belgeleme ve kodlama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Sedimanların renkleri kromametik ölçümlerle ayrıntılı şekilde belirlenmiştir. Örneklerin mineral içeriği ve yapısının belirlenmesi için ince kesitleri hazırlanmış, optik mikroskopta incelenmiştir. Ayrıca mineral içeriklerinin belirlenmesi için toz haline getirilen örneklerin XRD analizleri yapılmıştır. Sedimanların element içeriklerinin belirlenmesi XRF analizi ile sağlanmıştır.

Örneklerin organik madde ve karbonat içerikleri çeşitli sıcaklıklardaki ısıtma ile ağırlık kaybı analizi yapılarak belirlenmiştir. Örneklerdeki suda çözünen toplam tuz miktarı iletkenlik ölçer ile, pH değerleri pH-metre ile, çözünen tuz türleri de spot testlerle belirlenmiştir.

Metin ALPARSLAN
TÜRKİYE

Hakmiş Ülkesi: Bir Hitit Merkezinin Tarihi, Lokalizasyonu ve Önemi

Hitit metinlerinde “Yukarı Ülke” olarak tabir edilen coğrafi alanın sınırları, yaklaşık doksan yıllık araştırmalara rağmen, kesin olarak belirlenememiştir. Buna karşın “Yukarı Ülke” içinde yer aldığını kesin olarak bildiğimiz çok sayıda yer adı mevcuttur. Hakmiş Ülkesi ya da Hakmiş Kenti bu yer adları içerisinde, en önemli olanlardan biridir. Orta Hitit Dönemi’nde kutsal kent Nerik’in dini görevini üstlenen Hakmiş, İmparatorluk Dönemi’nde, Nerik’in tekrar Hititler’in eline geçmesi ile dinsel önemini kaybettiye de, özellikle III. Hattuşili Dönemi’nde bu sefer siyasi yönünden önem kazanmıştır. Kentin böyle bir öneme sahip olmasıyla beraber, ne yazık ki henüz lokalizasyonu yapılmış değildir. Bu bağlamda bildirimizin konusunu teşkil eden Hakmiş kentinin tarihini incelemenin yanında, ağırlıklı olarak Hakmiş’in lokalizasyonu üzerinde durulacaktır.

Fundagül APAK
TÜRKİYE

Sait MADEN'den Bir İlk Daha: Türk Şiirinde Hitit Ruhü

Paleolitik çağdan ilk yerleşik yaşam izlerinin bulunduğu Kalkolitik çağ ve nihayetinde, günümüze kadar geçen süreçte sırasıyla Hitit, Frig, Kimmer, Med, Pers, Galat, Roma, Bizans, Selçuklu, Danişmend, Moğol, Eretna ve Osmanlı kütürlerinin tanığı olan Çorum; 20. yüzyıla gelindiğinde, Türk ve dünya yazın dizgesine Sait Maden'i armağan eder.

Her şeyden önce bir şair, çevirmen, ressam, grafiker ve güzel yazı uzmanı olmanın yanı sıra, dilbilimden fizik ötesine uzanan geniş bir alanın da bilgisine sahip olan Sait Maden; şiirlerini, birer mücevhermişçesine işleyip biçimlendirirken ses

ve sözcüklerin ardında gizlenen şiirin ruhunu, Anadolu'nun ruhundan süzmüş, bugünkü ruhla harmanlayarak Türk şiirine yepyeni bir kimlik kazandırmıştır.

Maden şiirlerinin gösterge düzeneğinde, bugünkü Türk şiirinin açmazlarından biri olarak karşımıza çıkan arka ve ön yapı yoksulluğunu görmek mümkün değildir. Tam tersine ses, sözcük, köken, anlam, dizim ve söylem ilişkilerindeki baysallığı, ancak ve ancak, Divan şiiriyle karşılaştırmak bir ölçü olabilir belki de. Şairin içinde yaşadığı evren(ler), fizik ve fizik ötesi bağlamda sonsuz açılımlara sahiptir. Şiirin ön yapısında sestten söyleme kadar uzanan sürekli devinim, arka yapının da hiç durmadan değişen ancak dağılmayan bir bütünlük içinde üsluplaşmasını sağlar. İşte, Sait Maden şiirini, sürekli bir değişim içinde olmasına rağmen, bu derece tanınır kılan da ön ve arka yapıdaki bu güçlü kurgudur. Anadolu ruhunu şiirine giydiren Sait Maden'in, dar alandaki dönüş(üm)lerini kolaylaştıran bu baysal kültür değerlerine olan hâkimiyet ve bu değerleri kullanım gücü, benzersizdir ve sadece, Türk şiirinde örneklenmiştir.

Hititlerden günümüze kadar uzanan süreçte, Anadolu'nun güç odaklarından biri olarak bilinen eskinin Nikonya'sı ve bugünün Çorum'u olan beldede doğup büyüyen Sait Maden, acaba sahip olduğu ruhu, şiirlerine hangi düzenekleri kullanarak vermiştir? Bu ve benzeri soruların estetik bilim ışığında yanıtlanması, bu çalışmanın amacı olmuştur.

Alfonso ARCHI
ITALY

Two New Hittite Documents From Northern Syria

In October 2007 a seal impression was found in Tell Mardikh/Ebla, area Z, that stretches in the northern part of the city from the foot of the western walls towards the Northern Palace. This bulla comes from a collapsed level to be dated to the Late Bronze Age. It is baked, which is unusual. It has the name of a kartappu: Wala-Runti(ya).

At the end of June 2008, at Tell Afes (50 km south of Aleppo), an Italian expedition led by S. Mazzoni (University of Florence) has unearthed a tablet in Hittite. It is a letter. Only the obverse is preserved; the address formulae are, however, lost. The 37 lines, in a small writing, are only in part legible. Not legible (at the moment, because the restoration of the tablet needs more work) are the lines on the edges. The historical implications of this discovery will be discussed.

Sengül G. AYDINGÜN
TÜRKİYE

Gaziantep Müzesinden Bir Grup Hitit Heykelciği

1990'lı yıllarda Gaziantep Müzesi tarafından satın alınan bronzdan yapılmış bir grup Hitit Heykelciği, ağırlıklı olarak Kahramanmaraş Hasancıklı'dan gelmektedir. Pek çoğu yayınlanmamış olan bu heykelcikler arasında adak çivisi biçimli, beş kişilik Hitit Tanrı Ailesi betimlemesi özellikle dikkat çekmektedir. Bunun yanında üçlü, ikili ve tek olarak betimlenmiş heykelcikler önemli sayıdadır. Hitit Tanrıları bazen bir hayvan üzerinde de görülürler.

Üzerinde çalıştığımız heykelcik grubu, yine Gaziantep Müzesinde korunan ve üzerindeki yazıtta Mama Kralı Anum-Hirbi yazılı mızrak ucunun da bulunduğu yerden gelmektedir. Heykelciklerin çoğunluğu daha çok Eski Hitit Dönem özellikleri göstermektedir. Bu nedenle, söz konusu Hitit heykelcik grubu, Mama ülkesinin lokalizasyonuna ışık tutacak arkeolojik belgeler olarak da ayrı bir önem kazanmaktadır.

Sengül G. AYDINGÜN - Esmâ REYHAN
TÜRKİYE

Sakalini Tutan Bir Erkek Figür^{LU} ALAM.ZU, Olabilir mi?

Adıyaman Müzesinde korunan Tille Höyük'te ele geçen sakallı bir erkek heykelciği, gösterdiği sanatsal özellikler nedeniyle Erken Tunç Çağı sonu ile M.Ö. 2 bin başlarındaki bir döneme tarihlenmektedir. Gövdesinin alt kısmı kırılmış olan heykelciğin maskeyi anımsatan düz yüzünde yuvarlak oyukçuk şeklinde iri gözleri, kabartma burnu ve bir şey söyler gibi açık ağzı mevcuttur. Asağıya doğru uzanan dörtgen sakalını tek eliyle tutmaktadır. Diğer kol kırıktır. Sirtında kamburu anımsatan bir çıkıntı yer almaktadır. Kırmızı astarlı olarak boyanmış figür, sıradışı görüntüsüyle komik bir cüce ya da soytariyi anımsatmaktadır. Sakal tutusu ve yüz ifadesiyle ünik bir örnek olan figür, Erken Tunç Çağı sonuna tarihlenen ve Kültepe Tipi olarak tanınan alabasterden iki adet idol gövdesi üzerinde betimlenmiş figürlere benzemektedir. Kültepe Tipinde Zencidere'de bulunmuş ve Anadolu Medeniyetleri Müzesinde korunan kirik idol gövdesi üzerinde yer alan üç erkek figür ile ADB'de özel bir koleksiyonda yer alan diğer Kültepe tipli idolün gövdesi üzerinde de sakalını tutan, iri gözlü üç erkek betimi yer almaktadır. Söz konusu sakallı figürler sanki törensel bir pozda gibidirler.

Bu figürler, Hitit Metinlerinde sıkça söz edilen, kurban ve sunu törenlerde kral ve kraliçenin yanında seremoniyi gerçekleştiren ya da tapınakta Proto-Hati dilinde dini şarkılar da söyleyen erkek tapınak görevlilerini (vaiz rahipler) hatırlatmaktadırlar. Metinlerde sıklıkla söz edilen üç vaiz rahip^{LU} ALAM.ZU, ^{LU} palwatalla ve ^{LU} kita' görevlileridir.

Bunlar içerisinde ^{LU} ALAM.ZU, bazı bilim adamları tarafından sakacı-soytarı olarak yorumlanmakta ve metinlerde bazen çıplak, bazen de kırmızı giysili olarak karsımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Sümerce bir ideogram olan ^{LU} ALAM.ZU, 'nun Hititçe karşılığı bilinmemesine karşın kelimenin Akadça karşılığı olan *ALUZINNU*'nin "mask" ifadesi gibi edebi bir anlamının da olması Tille höyük figürinine uymaktadır. Tille Höyüğün Mezopotamya'ya yakınlığı ve eski bir Asur Ticaret Merkezi olması nedeniyle, söz konusu erkek betiminin M.Ö. 2 bin başlarındaki yerel bir merkezin ^{LU} ALAM.ZU, benzeri bir kült görevlisini sembolize edip edemeyeceği sorgulanmaktadır?

Sedef AYYILDIZ - Mustafa SÜEL
TÜRKİYE

Ortaköy Ağılönü Kutsal Alanında Ele Geçen Pencereci Kap

Çalışmamıza konu olan pişmiş toprak kap Şapinuwa Hitit şehrinde, Ağılönü kutsal alanında ele geçmiştir.

Pencereci kabımızın ele geçtiği mimari, kuzey ve güney olmak üzere ikiz bir dini yapının güney kanadında ve ortasında yer alan kutsal odada bulunan sunağın etrafında tamamen parçalanmış olarak ele geçmiştir.

Ortaköy'de yapılmış olan kazı çalışmalarında benzer kaplara ait bir kısım parçalar bulunmuştur. Ancak bunlar kabın şeklini, kap üzerinde yer alan pencere veya pencerelerin konumu konusunda bizi aydınlatmayan kap parçalarıdır.

2006 yılı çalışmalarında Ağılönü kutsal alanında anıtsal taş döşemin güney-doğu köşesinde yer alan Bina 3 yapısında insitu olarak ele geçen kap parçaları tamamlanabilmiş ve bizim bu konuda bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır.

Önasya kültürlerini incelediğimiz zaman benzer kapların örneklerine ışıklık, buhurdanlık gibi isimler altında tanımlanmış örneklerini görmekteyiz. Bunlar çeşitli formlarda karşımıza çıkmaktadırlar. Kabımız ise kendine has formuyla gerçekten ünik bir eserdir.

Nezih BAŞGELEN
TÜRKİYE

Ernest Chantre'nin Kapadokya'daki Geziler ve Hitit Merkezlerindeki Kazıları

Lyon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinden, Ernest Chantre (1843-1924)'nin Anadolu'daki Hitit merkezlerindeki ilk kazıları gerçekleştiren ve Boğazköy-Büyükale'deki çivi yazılı tablet arşivini ilk bulan kişi olarak Türkiye Arkeoloji tarihinde ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Her yeni kazı döneminde şaşırtıcı bulgu ve keşiflere sahne olan Hitit merkezleri ülkemiz arkeolojisinin büyük ilgi çeken konusudur. Bu büyük uygarlığın gün ışığına çıkmasında ve aydınlatılmasında Ernest Chantre'nin 1893 ve 1894 yıllarında Boğazköy, Yazılıkaya, Alacahöyük ve Kültepe'de gerçekleştirdiği kazı ve araştırmaların yadsınamaz bir önemi olmuştur. Bu öncü çalışmalar ile kendisi ne yazık ki bugüne kadar ülkemizde yeterince tanınmamıştır. Lyon üniversitesi Edebiyat Fakültesinin etnoloji bölümünün profesörü olan E. Chantre, etnoloji kadar tarihöncesi, arkeoloji ve jeoloji konularındaki başarılı çalışmalarıyla da tanınmış bir bilim adamıdır. Anadolu tarihi açısından Hitit merkezlerindeki kazıları kadar 1893-1894 yıllarında Kapadokya'da yaptığı gezilerindeki gözlemleri ve belgeleri de pek çok açıdan önem taşımaktadır. Bu bildiri süresi çerçevesinde, E. Chantre'nin Hitit merkezlerindeki kazıları ve Kapadokya'daki gezileri döneminin belgelerinden seçilmiş birbirinden ilginç gravür ve fotoğraflarla tanıtılacaktır.

Okşan BAŞOĞLU
TÜRKİYE

Hitit Dönemi İskelet Toplumlarının Antropolojik Analizi

Hititler, Anadolu'ya MÖ 2000'li yıllarda küçük topluluklar halinde gelerek Kızılırmak'ın çizdiği yay içine yerleşen büyük imparatorluklar kuran Hint-Avrupa kökenli bir kavimdir. 20. Yüzyıla kadar bu halkla ilgili pek az bilgi olmasına rağmen arkeologların sabırlı çalışmaları sonucunda Babil ve Asur uygarlıklarının en parlak dönemler öncesinde Hititler'in büyük bir uygarlık kurduğu ortaya çıkmıştır. Hititlerin hangi yolla Anadolu'ya geldikleri bilinmemektedir. Yerleştikleri bölgelerde yerel krallıklar yönetiminde söz sahibi olan Hititler zamanla Anadolu'yu egemenlikleri altına alarak büyük bir imparatorluk kurdular. Boğazköy-Hattuşa, Alacahöyük, Ortaköy-Şapinuva, Boyalıhöyük, Eskişehir, Konya-Karahöyük, Acemhöyük önemli Hitit yerleşim yerleridir. Bu alanlarda kazı çalışmaları halen devam etmektedir. Fakat elde edilen iskelet kalıntıları üzerinde detaylı paleoantropolojik analizler yapılmamıştır. Eski Anadolu halklarının en önemlilerinden biri olan Hititler üzerinde böyle bir çalışma son derece gereklidir. Amacımız bu alanda daha önce yapılmış çalışmalar doğrultusunda Hitit dönemi iskelet toplumlarının antropolojik yapısını ortaya koymaktır. Bu sayede kazılar sonucunda ele geçen iskelet kalıntılarının incelenmiş morfolojik ve metrik özellikleri, bu toplumların nüfus yapılarını (paleodemografi), sağlık durumlarını (paleopatoloji), beslenme rejimlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koyabilmektedir. Ayrıca bu materyallerdeki varyasyonlar bireyler ve toplumlar arasındaki genetik ilişkiler açısından yol gösterici olacaktır.

Gary BECKMAN
USA

Mesopotamian Forerunners To The 'Babilili Rituals' From Boghazköy?

CTH 718, an extensive purificatory ritual for members of the Hittite royal family, displays influence from the cuneiform civilizations to the south most especially in the inclusion of incantations in the Akkadian language. I will discuss the difficulties involved in identifying particular Mesopotamian sources for this rite and its addresses to the gods.

Séverine BIETTLOT
FRANCE

In The Shade Of The Hittite Sun

On the Anatolian lands, in the Hittite period, the sun plays an essential role in the prosperity of the agriculture and thus for the subsistence of the man. That is why the solar divinity naturally stands out as one of the main divinities of the pantheon in these regions. The Hittite people set up then numerous temples in honour of the god Sun in which he returns him a fervent cult and offers him offerings regularly to obtain his benevolence and his leniency during more hostile periods.

During my communication, I shall concentrate on the influence which the solar divinity, under its diverse aspects, exercises on the behaviour of the man in its everyday life with the aim of identifying the important role which this divinity plays in the Hittite society. Indeed, the god Sun is present in a constant way in the everyday life of the Hittite farmer but also in that of his king. Through texts, archaeology even the iconography, I shall emphasize the constraints and the obligations, the even oppressive constant presence, the fear that inspire this god Sun.

Jacqueline BOLEY
USA

Hittite and Indoeuropean

Certain peculiarities of Old Anatolian are viewed from a perspective of establishing whether Anatolian left PIE slightly earlier than the rest of the IE group. The contribution of Anatolian to the reconstruction of PIE, as well as to our understanding of Language is considered in light of this evidence. I hope this will not cause you too much inconvenience. I am very sorry that it was necessary.

Tülin BOZKURT
TÜRKİYE

Hititler Örneğinde Levirat Olgusuna Sosyal Antropolojik Yaklaşım

Kadın ve erkek arasında kurulan cinsel ve ekonomik bir birlik olan evlilik, diğer hayvan türlerinde görüldüğü biçimiyle rastgele cinsellik ve besin değişiminin ötesinde, bir takım amaç, eylem ve gereksinimler üzerine temellenen bir kurumdur. Bu nedenle evlilik, sadece iki cinsi biraya getirmekle kalmaz, insan türünün biyolojik ve toplumsal adaptasyonunu sağlar, cinsler arasında bir işbölümü ve karşılıklı emek yararlanmasını kurar aynı zamanda bir ittifak aracıdır ve bir mübadele biçimi olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla evlilik kurumunun incelenmesi bir toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler ağının çözümlenmesinde önemli ipuçları içerir.

Evlilik biçimlerinden biri olan levirat, kocasını kaybeden dul bir kadının kocasının erkek kardeşiyle evlenmesi anlamına gelir ve günümüz Anadolu'sunda hala geçerliliğini sürdürmektedir. Üstelik kökleri de oldukça eskilere dayanır. Çivi yazılı belgelerden anlaşıldığı üzere bu evlilik biçimi, Anadolu'nun eski uygarlıklarından Hititlerde de uygulanmaktaydı. Levirat olgusunun kültürel yapı içindeki fizyolojik, toplumsal ve ekonomik işlevlerinin sosyal antropolojik yaklaşımla irdelenmesi Hitit toplumsal ve ekonomik yapısının temellerinin anlaşılması anlamında önemlidir. Bu çalışmada levirat geleneğinden hareketle Hitit toplumsal ve ekonomik yapısı; Hitit toplumsal ve ekonomik yapısından hareketle de levirat geleneği sosyal antropolojik bir yaklaşımla ele alınacaktır.

Cantürk CANER
TÜRKİYE

Hitit Yönetim Kültüründe Devlet Kavramsallığının Yapısal Görünümü

Hititleri bilmek, önce Anadolu tarihini sonra da dünya tarihini anlamak için çok önemlidir. Mezopotamya'da kurulan ilk devletlerin ardından çağının en modern işleyişine sahip bürokratik organizasyonunu oluşturan Hititler, aynı zamanda yeryüzünün hakkında en çok bilinen uygarlığı olma sıfatıyla da İlk Çağ hakkında açık bilgiler veren toplumlarından birisi olma özelliğini taşımaktadır.

Hitit tarihi hakkında yapılan araştırmalar özellikle devlet yönetimi ve bürokrasi geleneği ekseninde yoğunlaşmaktadır. Hititlerin tipik bir feodal devlet ile İlkçağın en gelişmiş uygarlıklarının basit bir taklidi arasında sıkışan tartışmalar, Hitit devlet yönetimi hakkında ortaya atılan varsayımların ana eksenini teşkil etmektedir. Yalnızca arkeoloji ve tarih çalışmalarıyla yetinilmeden, disiplinler arası bir yaklaşımla Hitit devlet yönetimi ve organizasyonunun ortaya konulması, insanlığın geleceğine perspektif tutması bakımından önemlidir. İşte bu çalışma söz konusu mantık çerçevesinde Kamu Yönetimi Bilimi perspektifinden Hitit devlet geleneği ve bürokrasi kültürünü ele almayı amaçlamaktadır.

Çalışma içinde Hitit tarihinin ana hatları, tarihsel süreci içinde Hitit toplumsal ve sosyal yaşamın temelleri ve dönüşümü, din kültürünün gündelik yaşama ve devlet kültürüne etkileri, *İlku* Üretim Sisteminin Hitit ekonomisi içindeki yeri, merkezi ve taşra bürokrasisinin yapısal görünümü ile işleyişi, hukuk ve Hitit monarşisinin bürokrasideki rolleri ve devlet yönetimine etkileri ele alınmıştır.

Emine N. CANER-SALTİK - Tamer TOPAL - K. Göze AKOGLU - Vedat TOPRAK - Taliye YAŞAR - Kemal ERDOĞAN

TÜRKİYE

Hitit Dönemi Kireçtaşı Ocakları

Şapinuwa (Ortaköy) ve Hattuşa (Bogazköy) Hitit Dönemine ait arkeolojik alanlardır. Şapinuwa, bugün Çorum ilinin 53 km güneydoğusundaki Ortaköy ilçesinde yer almaktadır ve Hitit Devleti'nin dini, askeri ve yönetim merkezi olmuş önemli bir başkentidir. Hattuşa ise Hitit İmparatorluğu'nun eski krallık döneminden itibaren başkenti olup Şapinuwa'nın güneydoğusunda yer almaktadır. Her iki kentin de inşasında kireçtaşı kullanımı yaygındır.

Şapinuwa jeolojik olarak konglomera, kumtaşı ve tabakalı kireçtaşlarından oluşan Eosen flişlerin (Ef) içinde yer almaktadır. Hattuşa ise sepanitin, radyolarit, spilit, diabaz ve kireçtaşlarını içeren Mezozoik ofiolitik serilerinin (Mof) içinde bulunmaktadır.

Şapinuwa'nın kireçtaşı ocakları üzerine yoğunlaşan çalışmamız Ortaköy arkeolojik alanının yakın çevresinde yapılmıştır. Antik devirlere ait taş çıkarma izlerine Ortaköy'deki Şapinuwa arkeolojik alanına birkaç kilometre uzaklıkta rastlanmıştır. Hattuşa arkeolojik alanı aynı zamanda taş ocaklarını da içermektedir. Kireçtaşları, yerleşim alanları oluşturulmak için belli bir seviyeye getirilmiş çıkarılan taşlar antik yapılarda kullanılmıştır.

Bu çalışmada Şapinuwa arkeolojik alanındaki duvarlardan, yakınındaki taş ocağından ve Hattuşa taş ocaklarından kireçtaşı örnekleri alınmıştır. Örneklerin birim hacim ağırlığı, gözenekliliği, ultrasonik hızları, suya doygun ve kuru haldeki basınç dayanımları gibi bazı fiziko-mekanik özellikleri incelenmiştir. Kireçtaşlarının mineralojik ve petrografik özellikleri ince kesitlerinin optik mikroskop ve XRD analizleri ile incelenmiştir. Ayrıca karşılaştırmalı renk ölçümleri yapılmıştır.

Şapinuwa arkeolojik alanında kireçtaşları ile yakınındaki taş ocağının kireçtaşlarının aynı petrografik özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Hattuşa kireçtaşı ocağı örneklerinin de aynı özelliklere sahip üst Jurassic dönemden fosiller içeren mikritik kireçtaşlarıdır.

Her iki arkeolojik alandaki kireçtaşları da benzer fiziko-mekanik özelliklere sahiptir.

Şapinuwa arkeolojik alanının yakınında bulunan ve büyük taş bloklarının çıkarıldığı boşlukları içeren kireçtaşı ocağının Şapinuwa'ya ait bir antik taş ocağı olduğu söylenebilir. Bu taş ocağı henüz arkeolojik alana dahil edilip koruma

Birgit CHRISTIANSEN

AUSTRIA

Fatale Kommunikation: Fluch- Und Segensformeln Im Hethitischen Schrifttum

Dem Fluch und dem Segen kommt im Schrifttum vieler Kulturen ein zentraler Stellenwert zu. Entsprechend umfangreich ist die wissenschaftliche Literatur, die sich der Thematik widmet.

Die Studien verfolgen dabei unterschiedliche Ziele. Ein Teil der Arbeiten legt den Schwerpunkt auf den kulturgeschichtlichen und rechtlich-politischen sowie theologischen Hintergrund der Formeln. Andere Studien sind mehr an den Formeln selbst interessiert, wobei sie den Fokus meist entweder auf inhaltliche oder auf sprachlich-formale Aspekte legen. Verschiedene Arbeiten stellen auch traditions-geschichtliche Fragen ins Zentrum. Sie tun dies jedoch häufig recht einseitig, indem sie sich hauptsächlich am Inhalt der Formeln orientieren, während sie z.B. Medien, Kontexte und sprachlich-formale Aspekte ausklammern.

Dieses Verfahren ist jedoch problematisch, da sich gerade Fluch- und Segensformeln von ansonsten recht

unterschiedlichen Kulturen in inhaltlicher Hinsicht stark ähneln können.

Im Vortrag soll ein mehrschichtiges Klassifikationsmodell präsentiert werden, das einen präziseren und tiefergehenden Vergleich der Formeln verschiedener Kulturen ermöglicht.

Exemplarisch sollen einige Grundcharakteristika der Fluch- und Segensformeln des hethitischen sowie des übrigen altanatolischen Schrifttums angeführt werden und mit Formeln des mesopotamischen Raumes verglichen werden.

Carlo CORTI

ITALY

The Religious Traditions of The "Zalpa Kingdom". New Edition of CTH 733 and Related Documents

Concerning the area close to the Black Sea in Hittite epoch, as we are well aware, there is not a very ample documentation, particularly, if we make reference to the religious texts.

The most interesting information for the archaic phase come from a group of texts defined by Laroche as "*Invocations à des divinités hatties: langues des dieux, langues des hommes*" (CTH 733), which was connected by M. Forlanini to the region of Zalpa in his fundamental contribution published in 1984.

If we put aside, however, Forlanini's work and a chapter devoted to the divinities of said group by J. Klinger in his book *Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht* (StBoT 37), little progress has been made with regard to this collection of texts from the old editions of Laroche and Neu in recent years.

This contribution will propose a new stemma codicum of CTH 733 based on additional fragments and newly discovered joins as well as offer an analysis of other types of documents that make reference to the religious tradition of the "Zalpa Kingdom".

Mustafa COŞAR - Serkan DIŞLITAS - İbrahim Murat OZULU - Fazlı Engin TOMBUS

TÜRKİYE

Hitit Uygarlığı Arkeolojik Alanlarındaki Bulgulara Yönelik Web Ara Yüzlü Veri Tabanı Uygulaması; Arkeovt

Hitit yerleşkelerinden kazılarda çıkarılan bulguların bilgisayar ortamında arşivlenerek araştırmacıların erişimine sunulmaktadır. Bu amaçla, çıkarılan malzemelerin adı, dönemi, teknik özellikleri ve resimleri bilgisayar ortamında veri tabanı kayıtları haline getirilerek kullanıma sunulacaktır. Bu sayede bilginin paylaşımını ve gelişimini arttıracak olan bu metot insanların müzeye gitmeden önce ön bilgi almalarını ve ayrıca Hitit Uygarlığının gizli kalmış sırlarının çözülmesine katkı sağlamaktadır.

Hitit Uygarlığına ait arkeolojik çalışmalarda elde edilen bulgulara ait adı, tarihi, koordinatları gibi kimlik bilgilerinden oluşan bilgilerin sayısal ortama uygun verilere dönüştürülerek veri tabanında tutulması ve web tabanlı ara yüzlerinin geliştirilerek bu eserlerin arşivlenmesi için gerekli bilgisayar yazılımı düzeni geliştirilecektir. Bu programda SQL veri tabanı yönetim sistemi ile PHP programlama ile sorgulama ortamı oluşturulacaktır.

Bu program sayesinde, arşiv dokümanlarının bilgisayar ortamına aktarılarak hem tarihi eser hem de o eserlere ait bilgilerin yıpranmasını engellenerek, merkezi bir bilgi deposunun oluşturulmasını, ilgilenen araştırmacıların yeni bulgulara anında erişimi sağlayarak, bilgi paylaşımını arttırmak ve Hitit Uygarlığının tanıtımına katkı sağlamış olacaktır. Ayrıca üyelik sistemi ile araştırmacıların aynı ortamda bulgular hakkında görüş ve önerilerinin alınmasını sağlayarak bilgilere ulaşılmış olacaktır

Rainer M. CZICHON
GERMANY

Oymaagac Nerik(?) Kazi Projesi 2007-2008

Konferansta Oymağaç Kazısının hedefleri, metotları ve en yeni sonuçları gösterilmeye çalışılacaktır. Giriş için "www.nerik.de" tavsiye edilir.

Murat ÇAYIR
TÜRKİYE

1970 (kt. v/k) Arşivinin Sahibi Ennam-Aššur'un Kültepe 2001 Kazılarında Bulunmuş Mektubu

M.Ö. 2. binin ilk çeyreğinden başlayarak yaklaşık 250 yıl kadar sürdüğü anlaşılan Eski Asur Ticaret Kolonileri Devri, Anadolu'da tarihî devirlerin başladığı zamandır. Eski Anadolu tarihi için oldukça önemli olan bu dönemi aydınlatan bilgilere, Kültepe-Kaniş'te keşfedilen çivi yazılı tabletlerden ulaşıyoruz. Bunların büyük bir çoğunluğunu Asurlu tüccarların arşivlerinde bulunmuş ticarî faaliyetlerinin anlatıldığı metinler oluşturmaktadır. 1948 yılından başlayarak günümüze kadar kesintisiz sürdürülmüş olan Kültepe kazılarında keşfedilen tablet sayısı, yurt dışına çıkarılanlar dâhil, 23 binin üzerindedir.

2001 yılı kazılarında bulunan tabletler arasında 1970'te ortaya çıkarılan ve Asurlu tüccar Ennam-Aššur arşivine ait olduğu anlaşılan bir mektup ele geçmiştir. Kt. 01/k 379 envanter numaralı mektup *kārum*'un II. tabakasında bulunmuştur. Mektup Ennam-Aššur tarafından karısı Nuḫšātum ve Allāku'ya hitaben yazılmıştır. AKT III'te işlenmiş 1970 tabletleri arasında Ennam-Aššur'un aynı kimselere gönderdiği iki mektup daha bulunmaktadır (Kt. v/k 29 = AKT III, 84; Kt. v/k 105 = AKT III, 85). Bu mektuplar birlikte değerlendirildiğinde Ennam-Aššur ailesinin ticarî ve daha önemlisi ailevi ilişkileri hakkında dikkate değer bilgiler ediniyoruz.

Otto DALANSKY
AUSTRIA

Comparison of the Hittite and Mycenaean Fortifications with Conclusions on Social and Fortificational Backgrounds

Because of the topographical situation the Hittite Kingdom has to face enemies with large populations. The Hittite fortifications were extensive, the walls high and strengthened with towers. They were situated either in the center or on the edge of fertile plains. They contained large reserves of water and huge granaries. The construction of their gates turned them into small forts all by themselves. Some of them, covered with reliefs, seems to indicate the way to go for the great king as a high priest.

The geography of the mycenaean region dominated by small fertile areas, led to the development of equal small independent principalities. Only the palaces were surrounded by impressive walls breached by imposing gates. The contents of the granaries, enclosed in the palaces, served only palace requirement. Water was provided by architectural measures only in the last building section. The purpose of the buildings was impressing any arrivals and visitors.

The differences between the two kinds of fortifications indicate different social structures. On the one hand the imperial, feudal system of the Hittites, on the other the smaller, independent principalities that lived together in a kind of "Koiné".

Paola DARDANO
ITALY

Zur Anatolischen Morphosyntax: Das Suffix -(a)nt- und seine Bildungen

In the Anatolian branch of Indo-European the suffix *-(a)nt-* (cf. i.e. **-e/ont-*) presents a wider variety of uses than in the other languages belonging to the same family in which it is used to form active participles. This paper analyses the functions of the suffix *-(a)nt-* in different types of Hittite formations

Stefano de MARTINO - Frederick Mario FALES - Simonetta PONCHIA
ITALY

Archaeological Investigations at Yassi Hüyük (Yozgat) The Site of Yassi Hüyük within the Overall Picture of Hittite Geography

On the occasion of the International Hittitological Conference in Corum we wish to present an overview of the activities we have effected in the last few years in the Yozgat region. These activities, planned and coordinated by Karl Strobel are the results of an Austro-Italian cooperation project, involving the Universities of Klagenfurt, Udine, Trieste and Verona.

From 2005 onwards, the Italian team has begun a specific survey in the site of Yassihüyük (Yozgat).

A high intensity surface survey was carried out at Yassihüyük in order to identify, localise and map the following aspects:

- (1) The overall *micro-topography* of the archaeological site, in order to localise rests of possible underlying features and structures.
- (2) The *surface contexts*, i.e. those diverse earth deposits/matrixes that are brought to the surface by the action of the plough in order to differentiate among areas of the site.
- (3) *clusters* of archaeological material, which, notwithstanding the shift due to the action of the plough, should have a general correspondence with underlying deposits.
- (4) a *geo-magnetic resistance* survey with a specifically designed proton magnetometer for the identification of anomalies pointing to buried structures was carried out on parts of the site.

A study of Hittite cultural texts allows us to propose the hypothesis that the site of Yassi might be the Hittite city of Taurpa.

A. Özdağ DEĞİRMENCİOĞLU

TÜRKİYE

Hitit Uygarlığı'nın Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Alacahöyük, Boğazkale ve Ortaköy Alan Araştırması

M.Ö. II. bin yıl uygarlıkları içerisinde Mısır ile eşit bir statüye sahip olan Hitit uygarlığının turistik açıdan dünyadaki tanınmışlık düzeyi maalesef yeterli değildir. Hitit uygarlığının en çarpıcı birikimi Çorum ve çevresinde görülebilmektedir. Ancak kültür turizmi bağlamında bölge, hak ettiği turist sayısına bir türlü ulaşamamaktadır. Başta Çorum müzesi olmak üzere Türkiye ve dünya müzelerinde sergilenen Hitit eserlerin en önemli buluntu merkezleri olarak Alacahöyük, Boğazkale ve Ortaköy sayılabilir.

Çalışmada 2008 yılının Nisan ve Mayıs aylarında Alacahöyük, Boğazkale ve Ortaköy'de yerel halka 233; Alacahöyük ile Boğazkale'de ayrıca yabancı turistlere yönelik 203 anket uygulaması yapılmıştır. Bulgular SPSS programı kullanılarak frekans tabloları şeklinde özetlenmiştir.

Elde edilen bulgularla bölgedeki Hitit mirasına odaklı turizm yapısının genel işleyişi, halkın turizme bakışı ve bölgeye gelen turistlerin genel özellikleri hakkında bilgi sağlamıştır. Buna göre, yerel halkın çoğunluğu Hitit birikimi ile ilgili turizm potansiyelinin yüksek olduğuna ve bu durumun kendileri için avantajlar sağlayabileceğine inanmakla birlikte; hali hazırda çok az kişinin (%9) buradaki turizme dayalı olarak geçimini sağlayabildiği görülmektedir. Bu durum uzun vadede halkın turizme karşı mevcut olumlu bakış açısını değiştirebilecektir. Bölgeyi gezen yabancı turistlerin eğitim seviyelerinin yüksek olması ve çok önemli bir bölümünün seyahat acenteleri aracılığıyla (%90) gelmesi de diğer bir bulgudur. Bu durum bölgeye organize turlar düzenleyen seyahat acentelerinin Hitit uygarlığının uluslararası tanıtımında ve turizmin bölge ekonomisine olan katkısında kritik bir rol aldığına da işaret etmektedir. Çalışmada ayrıca Ortaköy-Şapinuwa antik kentinin tur programlarında yer almadığı, ancak yabancı turistler tarafından görülmek istendiği de ortaya çıkmıştır.

Erdal DOĞAN

TÜRKİYE

Yabancılaşmaya Karşı Hitit Hukuku

Modern dünyada yoğun biçimde nesne bağımlısına dönüşen ve yabancılaşan insan topluluğu, benliğinden ve geçmişinden koparılarak hızla yeni bir tipolojiye bürünmektedir. Tüm iktidar biçimlerinin aradığı bu yeni halin oluşumu ise tahmin edileceği üzere; insanın ve içinde yer aldığı doğanın kendi hikayesinden koparılarak tahrif edip dolaşıma sunmaktır.

“Yabancılaşmaya Karşı Hitit Hukuku” başlıklı bildiride en az son üç bin yıllık dünya hukuk ve siyasi tarihi bellek ve kayıtlarında yer bulamayan Hitit Hukuku'nun eksikliği sorgulanacaktır.

Şevket DÖNMEZ - Celal ÖZDEMİR

TÜRKİYE

Amasya İlinde Yeni Araştırmalar: Oluz Höyük ve Doğantepe Kazıları

Orta Karadeniz Bölgesi'nin kara kesiminde yer alan Amasya ili sınırları içinde, 2007 yılında Hitit arkeolojisi ile ilgili iki önemli çalışma gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki, Amasya-Çorum Karayolunun 27.km'sindeki Gökhöyük Tarım İşletme Müdürlüğü arazisi içinde bulunan Oluz Höyük'te başlatılan ve ilk aşaması 10 yıl olarak planlanan arkeolojik kazı projesidir. Diğer ise, Oluz Höyük'ün kuş uçuşu 5 km kuzeyinde yer alan Doğantepe'de, Amasya Müze Müdürlüğü tarafından, antik yerleşmenin yayılım alanının saptanması ile SİT sınırlarının kontrol edilmesi amacıyla gerçekleştirilmiş olan yalnızca bir sezonluk bir kazı çalışmasıdır. Doğantepe, Son Tunç Çağı'na tarihlenen, Amasya'nın en dikkat çekici eseri ile ünlü bir yerleşmedir. Bu eser, bir rastlantı sonucu bulunan ve Hitit İmparatorluk Çağı'na tarihlenen tunçtan yapılmış fırtına tanrısı heykelciğidir. Birbirlerine oldukça yakın konumları ile dikkati çeken Oluz Höyük ile Doğantepe'de gerçekleştirilen çalışmalarda ele geçen mühür ve çanak-çömlek gibi eserler, yakın gelecekte Amasya ili sınırları içinde Hitit arkeolojisi ile ilgili belirsizliklerin azalacağına ve kronolojik düzendeki boşlukların doldurulacağına işaret etmektedirler.

Heiner EICHNER

AUSTRIA

New Thoughts About The Enclitic -war- As an Indicator of Direct Speech in Hittite

The enclitic particle -war- is regularly used for denoting reported speech in Hittite texts, for example (KBo 6.2 II 30 = Laws § 37) zik-wa UR.BAR.RA-as kistat “you have become wolf, they say” Two problems are connected with it in Comparative Indo-European Linguistics. The first problem falls into the field of etymology: is -war- a fossilized verbal form ,s(h)e said’ as proposed by H. Eichner, or is it an adverb ,so, in such a manner’ as proposed by B. Joseph? The second problem is why such a citation particle exists in an Indo-European language at all?. Only Sanscrit iti is an direct analogue, but this iti ,so’ must be viewed in the context of Areal Linguistics, as has been pointed out by J.F.B. Kuiper and H. H. Hock.

The explanation to be proposed in this paper is based on a combination of the etymological analysis and considerations of Areal Linguistics. By taking into account the situation in (Proto-)Hattic and in Kartvelian languages, the author intends to offer a quite striking argument for solving both problems at once.

Oğuz ELBAŞ
TÜRKİYE

Hitit Müziği, Müzisyenler ve Çalgıları

İlk paragrafta, Hititlerden ne anlaşılması gerektiği, Anadolu ve Dünya için ne ifade ettiği çok kısa olarak anlatılacaktır.

İkinci paragrafta Hitit, kültür ve sanatı hakkında kısa bir bilgi verilecektir.

“Tapınakların, sarayın, kralın çevresinde ve onların donanımlarıyla şekillenen Hitit sanatı, başta Hatti, Hurri olmak üzere Anadolu'daki diğer uygarlıkların yanı sıra Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarıyla da etkileşerek ortaya çıkmıştır. Hititlerin kendilerine özgü çok başarılı sanat üretimleri arasında; mimarlık, seramik, heykelcilik, taş işçiliği, mühürcülük, madenin işlenmesi, edebiyat, müzik ve dans sıralanabilir.”

“Hititlerin bıraktıkları müzik ve çalgılar ile ilgili zengin belgeler, resmi bir karakter (saraya ve tapınaklara ait) taşımaktadır. Ancak bu belgeler, müzik ve çalgıların yapısıyla ilgili doğrudan bilgi edinmemizi sağlamamaktadırlar. Müziğin içeriği, türleri ile çalgıların yapısı, yapılması ya da çalınmasıyla ilgili teknik bilgiler, bu belgelerde yer almamıştır. Bunlara karşın Hitit müziğinin dinsel ve saray törenlerindeki kullanımı ile ilgili birçok yazılı, görsel belge ve bilgi bulunmaktadır. Ayrıca ortostatlar üzerinde yer alan kabartmalar, kabartmalı vazolar ve çeşitli arkeolojik materyaller üzerindeki betimlemeler bize Hitit müziği ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bunlarla ilgili örnekler, bu bildiride kısaca özetlenecek ve Hitit müziği, elimize geçen belge ve bilgiler ışığında incelenip anlatılmaya çalışacaktır.”

Anadolu müziğinin binlerce yıl öncesindeki köklerinden biri olarak niteleyebileceğimiz ve Hitit kültür ve sanatının önemli değerlerinden biri olan Hitit Müziği, üç ana başlık altında incelenecektir.

Birinci bölümde Hitit yaşamında müziğin yeri ve önemi, uygulamaları örnekler verilerek kısaca özetlenecektir.

“Bugün elimize geçen belgelerden, genel anlamda müzik ve dansın bayram törenleri (bayramların başlangıç ya da bitişlerinde, kralın bayrama gelişi v.b.) , dini törenler (kurban sunumu, tanrı simgelerinin bakımı, v.b.), saray törenleri (kralın binaya gelişi ya da çıkışı v.b.) gibi çok çeşitli etkinliklerde kullanıldığını anlıyoruz. Hitit yaşamında ayinler yapılırken müziğin ne zaman devreye gireceği kurallara bağlanmıştı. Müzisyenler bu kurallara kesinlikle uymak zorundaydılar. Bu noktada ayinler süresince müziğin büyük bir ciddiyet ve disiplin içinde yapıldığını söyleyebiliriz. Törenlerin bazı bölümlerinde sessizlik gerekli olduğu zaman, müzik susardı. Şayet müziğe gerek duyulmuyorsa bu durum metinlerde açık bir biçimde “şarkı söylenmez” yazısıyla belirtilmekteydi.”

İkinci bölümde Hititli müzisyenlerin kim oldukları, nasıl yaşadıkları, nasıl provalar yapıp tören ya da ayinlere hazırladıkları ve nasıl bir anlayış içinde müzik yaptıkları anlatılacaktır.

“.. Anunuvalı erkekler şarkı söylerler, zintuhi- kadınları onlara eşlik ederler, defçi kadınlar def ve çalpara çalarlar ..” kadın ve erkek korolarının çalgı eşliğinde söyledikleri çok açık bir biçimde görülmektedir. Buradan çıkarabileceğimiz bir diğer sonuç da Hitit müziğinde kadın ve erkek korolarının kullanıldığının anlaşılmasıdır. Bu koroların şarkıları söyleyebilmeleri ve tören, ayin gibi etkinliklere hazır hale gelebilmeleri için doğal olarak disiplinli bir şekilde çalıştıklarını ve provalar yaptıklarını söyleyebiliriz.”

Bir metinde “LÛ MAŞ GIŞ d INANNA-III A Kaniş”, Kaniş (Kultepe) şehrinin “lir” çalgıcılarından söz edilmektedir. Metinlere ve elimizdeki belgelere bakarak Hitit müzik dünyasının en önemli çalgısının “lir” ve onu çalanların da bu dünyanın en önemli çalgıcıları olduklarını söyleyebiliriz.

Üçüncü bölümde ise Hitit çalgıları anlatılacaktır.

Hitit çalgıları, şu sınıflama ile kısaca anlatılacaktır.

1.Kendinden Tınlar Çalgılar (İdiophone)

1.1. Çalpara/Zil (^{URÖDU}Galgalturi)

1.2. Çıngırak (galgalturi)

1.3. Sistrum (mukar)

2.Derili Vurmalı Çalgılar (Memrophone)

2.1. Davul (^{GIS}arkammi)

2.2 Tef(^{GIS} BALAG.DI)

2.3. Darbuka/Dümbelek (huhupal)

3.Nefesli ve Hava Akımlı Çalgılar (Aerophone)

3.1.Kaval (GI.GID)

3.2.Çifte (ikili) Kaval

3.3.Boru (SI)şawatar

3.4.Düdük (GI)

4.Telli Çalgılar

4.1.Lir/Arp GIŞ ^DINANNA (=zinir), GIŞ ^DINANNA.GAL

(=hunzinar), GIŞ ^DINANNA.TUR (=ippizinar) :

4.2.Bağlama (^{GIS}arkammi ?, ^{GIS}SÀ.A.TAR ?)

4.3.Yaylı Çalgı/Kemençe (^{GIS}TIBULA)

Son bir paragraf ile Hitit müziğinin Anadolu ve dünyaya olan etkisi kısaca anlatılacaktır.

Ayşe Fatma EROL
TÜRKİYE

Hitit Myken Kültürlerinde Mimari Etkileşim

M.Ö. 2. binde Yunanistan ve Anadolu'nun büyük siyasi güçleri olan Hitit ve Mykenler'in etki alanları arasında Batı Anadolu'nun yer alması, sözü edilen devletler arasında kültürel ve ticari ilişkilerin oluşmasına neden olmuştur. Hitit ve Myken sanat ve mimarisinde gözlenen benzerlikler ise aralarındaki ilişkiyi ve etkileşimi açığa vurması açısından önemlidir. Hitit İmparatorluk dönemi anıtsal yapılarında ve bunlar arasında özellikle surlarda, şehir kapılarında ve Boğazköy'de güney kentin iç kalelerinde duvar örgüsünde büyük kiklopik taşlar kullanılmıştır. Boğazköy'de Tapınak I gibi dinsel yapılarda, Büyükkale C yapısının merkezi odasında, suyla ilgili ve gömüt yapılarında da bu tür taşların duvar örgüsünde kullanıldığı bilinmektedir. Diğer taraftan Tiryns, Mykenai gibi Myken yerleşimlerinden bilinen büyük taşlardan oluşan kiklopik duvar örgüsü tekniği, Hitit-Myken mimari etkileşimine işaret eden bir veridir. Bindirme tekniğinde yapılmış kemerli yapıların Hitit ve Myken uygarlıklarında çeşitli işlevlere sahip birçok yapıda kullanım alanı bulduğu, sözü edilen kültürlerden ele geçen mimari malzemeden anlaşılmaktadır. Tiryns ve Mykenai'da yer alan yeraltı geçitleri, Anadolu'da Alishar, Boğazköy ve Alacahöyük gibi Hitit merkezlerinde de görülen mimari unsurlardır. Mykenai ana giriş kapısında yer alan aslan rölyefleri, Boğazköy kent kapısı girişinde yer alan aslan heykelleri gibi kent koruyucu ve kraliyetin gücünü sembolize eden motifler olarak Myken-Hitit etkileşimini düşündürmektedir.

Hakan EROL
TÜRKİYE

Usur-ša-Ištar Arşivinden (Kt. n/k) Šimat-Su'en'in Bir Mektubu

1962 yılı Kültepe kazısında ortaya çıkarılan Kt. n/k 720 envanter numaralı bu mektup, arşiv sahibi Usur-ša-Ištar'ın ablası Šimat-Su'en tarafından, onun kocası olduğundan şüphe etmediğimiz, Mannum-ki-Aššur'a yazılmış, prosopografik (aile içi haberleşme) belgelere güzel bir örnektir.

1962 yılı kazısında bulunan Kt. n/k arşivi, 2000 kadar belge ile, Kültepe'de gün ışığına çıkarılan en büyük arşivdir. Metinlerde geçen limum isimlerine bakılırsa, arşiv sahibi Usur-ša-Ištar'ın Anadolu'da etkin olduğu dönem M.Ö. 1836 ile 1800 yılları arasına tarihlenmektedir. Asur kralları Sargon, Puzur-Aššur ve Naram-Su'en'in hâkimiyet yıllarına rastlayan bu dönemdeki, muhtemelen, Aššur-imitti'nin kurduğu ve onun oğlu Usur-ša-Ištar'ın geliştirdiği bu ticarî firma tam bir aile şirketidir. Bunu, Usur-ša-Ištar'ın ticarî yazışmalarının birçoğunu kardeşleri ile yapmış olmasından anlıyoruz. Bu bakımdan, bu arşivin bir diğer özelliği de çok sayıda prosopografik belge içermesidir. Bu belgeler sayesinde, ailenin üyelerini ve şeceresini tespit edebilmemizin yanında devrin, aileyle ilgili olarak, sosyo-kültürel yapılanması hakkında da önemli bilgiler edinilebilmektedir.

Söz konusu mektupta geçen şahıs isimleri incelenmiş ve bu şahısların yakınlık dereceleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre Usur-ša-Ištar'ın büyük kız kardeşi Šimat-Su'en'in mektubunun muhatabı olan Mannum-ki-Aššur onun kocasıdır ve Anadolu'da Usur-ša-Ištar adına ticarî faaliyetlerini sürdürmektedir. Mektupta ismi kayıtlı diğer şahıslardan Ašur-malik'in bu aile ile bir akrabalığının olup olmadığını bilmiyoruz fakat belgelere bakılırsa, bu kişinin, Mannum-ki-Aššur'un en önemli çalışanı olduğu açıktır. Belgede ismi geçen diğer şahıslar Šumi-abiya ve onun oğlu Enam-Aššur'dur. Mektuptaki ifadelerle göre, Šumi-abiya Mannum-ki-Aššur'un diğer veya önceki karısından oğludur, Enam-Aššur da torunudur.

Mektup (Kt. n/k 720) sıkıntılar içerisindeki bir bayanın kocasına yazdığı sitem ve şikayetlerle doludur. Belgede, Kültepe metinlerinde çok az rastladığımız ifadeler de bulunmaktadır. Šimat-Su'en kocasına "şimdi sıkıntı mı/derdimi dökeceğim... benimle ilgilenmiyorsun... ben sana ne yaptım?... kalbim suçumun ne olduğunu bilmiyor... karanlıkta ve sıkıntıda çırpınmıyor muyum, üzülüyor muyum?... ben senin kızını taşıdım (doğurdum) ve korudum... şimdi de o beni besliyor... kime başvurayım/sığınayım... beni cesaretlendirmiyorsun... kimse bana dostluk yapmıyor... kalbime üzüntü girmiştir... derhal gel" gibi ifadelerle sıkıntılarından bahsetmekte, şikayetlerde bulunmaktadır

Lütfü EROL
TÜRKİYE

Anadolu Müzik Kültürü Birikiminin Dünya Müzik Tarihi İçin Anlamı; Hitit Kültüründe Kullanılan 'Çift Kişilik Lir'in Organolojik Yönden Analizi

İnsanlığın evrimi, neolitik çağ ile beraber çok daha hızlı bir evreye girmiş, Anadolu işte bu tarihsel dönemin başlangıcında kültürü hareketlendirmesi ve aşkınlıştırmış olması yanı sıra insanlık için ciddi bir toprak olmuştur. Müzik -ve dansın- genel olarak Anadolu'nun, özel olarak ise Anadolu'nun en önemli uygarlıklarının başında gelen Hitit yaşantısının gündelik yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğunu görürüz. Müziğin bu kadar yaygın olduğu bir yaşantı tarzında çalgıların da çeşitli orijinallikler içermesi beklenir. Bütün bir Anadolu ve onunla ilişki halindeki çeşitli uygarlıkların müzik birikimi ile hayatının pek çok detayına baktığımızda şimdiye dek hiçbir bulgu ve kaynaktan görülmeyen özellikler içeren bir Lir dikkatimizi çeker. Söz konusu bu lir, çok telli ve iki kişi tarafından çalınan, çalanların yetkin olmasını gerekli kılan bir çalgı, akortlu ve teknik olarak belli bir düzen içermektedir. Bu Lir'den ortaya çoksesli bir müziğin çıktığını düşünmeliyiz. Anadolu, çoksesliliği kendi uzak tarihi içerisinde yetkin şekilde kullanmaktaydı ve bunu içselleştirmiş durumdaydı. Bir büyük olasılık ile de bu birikim Anadolu üzerinden eski Ege/Grek uygarlığına taşınmış, bugün Avrupa coğrafyası ile bir arada tanımlanan batı müziğinin standardizasyonuna önemli katkılarda bulunmuş olmalıdır. Bu bildiri, yukarıda sözü edilen saptama ve sorgulamaları tartışacaktır.

Shalva GABESKIRIA
GEORGIA

The Urartian Proper Names and some thoughts on Urartian, Hattic and Hittite Languages

The presentation attempts to substantiate the assertion that the Urartian and Hattic languages, which are believed to be of the North Caucasus affiliation, as well as Hittite, all contain the Kartvelisms. The point, pertaining to the Hattic and Hittite languages, was put forth by the author in the proceedings of the III and V International Congresses of Hittitology.

Along with linguistic evidence, historical, ethnographic and archeological data is presented to prove the hypothesis.

Along these lines, the phonetics and grammar of the Urartian language reveals striking commonalities with the Caucasian languages. A special emphasis is laid on the prevalence of an ergative construction.

Some grammatical commonalities between the Urartian and ancient languages of Asia Minor are also highlighted.

The links between the Urartian and Kartvelian proper names are also shown.

It is concluded that the data, pertaining to the languages known as Ancient Anatolian, belong to the era, when the Kartvelian, Abkhaz-Adigean and Nach-Dagestanian languages were much closer to each other.

Raphaël GÉRARD
BELGIUM

The Luwian -i Verbs

In a 1979 article (The Luwian Languages and the Hittite -hi Conjugation, in Fs Szemerényi, pp. 577-610), A. Morpurgo Davies showed the existence of a group of Luwian verbs whose peculiarity is an ending -i instead of -ti in IndPresA3Sg. She correctly connected these with the Hittite -hi verbs. Three decades later, some progress has been made in philology and grammar, especially in hieroglyphic Luwian: In a first time, it is important to re-examine this group of verbs and see if the synchronic description can be improved. In a second time, we will try to see how the Luwian -i verbs can shed some new light upon the question of the Hittite -hi verbs and build a scenario that could explain the development of these verbs in Luwian.

Shai GORDIN
ISRAEL

Remarks on The Scribal Dynasties of The Hittite Empire Period

Hittite texts are especially abundant with genealogical data regarding kings and scribes. Whereas the first group is usually the focus of many prosopographical inquiries, a recent systematic study of the latter group is still lacking. In fact the only existing model for such an attempt is the 1949 article of Emmanuelle Laroche "La bibliothèque de Hattuša", where more than a dozen lineages of Empire period scribes are reconstructed. Since then many new texts have appeared, but one mostly finds prosopographical studies which only incorporate certain groups of scribes, such as Hurrian or Babylonian.

Furthermore, new glyptic data, such as the publication of the Nisantepe official sealings, sheds even more light on the hierarchy of the scribal class. Based on this new textual and glyptic material, as well as other prosopographies, my paper will attempt to map out the families, bureaus and schools of Empire period scribes in Hattuša.

Gürkan GÖKÇEK
TÜRKİYE

Bir Yeni Asurca Tablet Işığında Marqašti/Marqalti Yer Adı

Kahramanmaraş Kalesi'nde kaçak kazılar sonucunda ortaya çıkarıldığını bildiğimiz bir Yeni Asur Dönemi tabletinde, Marqasi yer adının farklı bir okunuşu ile karşılaşmaktayız. BAN ideogramı ile geçen ve Marqašti veya Marqalti şeklinde okunan bu yerleşme, bugün Kahramanmaraş'ın merkezindeki Maraş Kalesi'ni işaret etmektedir. Marqašti yer adı aynı zamanda, Maraş adının kökeni hakkında önemli bir ipucu sunmaktadır.

Susanne GÖRKE
GERMANY

Zur Partizipationsstruktur Hethitischer Feste

Hethitische Feste dienten in erster Linie der Verehrung der Götter, durch die der hethitische König seiner Pflicht als Verwalter des Landes und Versorger der Götter nachkam. Darüber hinaus können Festritualtexte Aufschluss über herrschaftspolitische Aspekte des hethitischen Königtums geben, da in ihnen demonstrative Zeremonien geschildert werden, die für die Herrschaftssicherung von elementarer Bedeutung waren. Im Hinblick auf die Frage, wem sich der hethitische König präsentierte, möchte der Vortrag vorrangig den Teilnehmerkreis kleinerer Feste thematisieren.

Osman GÜMÜŞÇÜ - Yusuf KILIÇ - Serkan BASOL
TÜRKİYE

Haritalarda Hititler

Charles Texier'in 1839 yılında Hattusa ve Yazılıkaya'dan ilk kez bahseden kitabının yayımlanmasından itibaren, adı geçen kalıntıların sahibi olan uygarlığı tanımaya yönelik çalışmalar başlamış ve o tarihten günümüze kadar geçen 169 yıl içerisinde binlerce makale ve kitap hazırlanmıştır.

Erken çalışmalardan itibaren Hititlerin Anadolu ve çevresinde nerelerde yasayıp, nerelerde etkili oldukları hep merak ve tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar içerisinde, Hititlerin yayılış sahasını gösteren haritalara birçok kitap ve makalede yer verilmiştir. Hitit dilinin çözülmesinden sonra da, çivi yazılı tabletlerde geçen ve Hitit ülkesi ile çevresinde yer alan devletler, bölgeler, şehirler, dağlar, nehirler vb. unsurların nerede oldukları, yani lokalizasyon sorunu ortaya çıkmış ve bunların tartışmaları hala da devam etmektedir. Aslına bakılırsa, çivi yazılı belgelerde adı geçen bu unsurlar, gerçekte sadece bir tane olduğu halde, başlangıcından bu güne kadar sürdürülen araştırmaların tedrici, bazen birbirinden

kopuk ve uzun bir süreye dağılması; yapılan çalışmaların yetersizliği ve belki de atlanan bazı yöntem ve bilgiler yüzünden Hitit ülkesi ile bağlantılı oldukları bölgelerin gösterildiği haritalarda önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Iste bu çalışmada, Hitit uygarlığını daha iyi anlamak ve şimdiye kadar yapılan araştırmaların genel bir görünümünü sergilemek amacıyla, Hititler ile ilgili ve içerisinde harita bulunduran ilk çalışmalardan olan A.H. Sayce'in 1881 tarihli 'The Monuments of the Hittites and the Bilingual Hittite and Cuneiform Inscription of Tarkondemos' isimli kitaptan bugüne kadar ulaşabildiğimiz bütün haritalar incelenerek, Hitit araştırmalarının gelişimi gösterilmeye çalışılacaktır. Baska bir ifade ile, Hititolojinin doğusundan bugüne kadar yapılan çalışmalarda, Hititlerle ilgili bilgilerin haritalara yansımaları ele alınarak, haritalar üzerinden bu bilgilerin kronolojik gelişimi incelenecektir.

Cahit GÜNBATTI
TÜRKİYE

Kültepe'de Bulunan İlimu Listeleri

Kültepe tabletlerinin bulunduğu daha ilk yıllardan itibaren Asurlu tüccarların Anadolu'ya ne zaman geldikleri, Anadolu'da kaldıkları zaman ve Asur Ticaret Kolonileri devrinin sonu ile Hitit devletinin kurulduğu zaman arasındaki süre birçok araştırmanın konusu olmuştur. Bu konuya açıklık getirmek için *İlimu* adlarının tespitine çalışılmış, ancak aynı adı taşıyan bir çok *İlimu*'nun bulunması ve tabletlerin neşrinin uzun bir zamana yayılması sebebiyle, Asur Ticaret Kolonileri Devri'nin kronolojisi hakkındaki tartışmalar sürüp gitmiştir. Aslında daha 1962 Kültepe kazılarında ortaya çıkarılan tanınmış Asurlu tüccar Uður-ša-İštar arşivinde bir *İlimu* listesi bulunmuştu. Yıllar sonra tarafından birleştirilerek okunan Kt. n/k 517+ Kt. n/k 1571 kazı envanter numaralı bu tablet Eski Asur kralı I. İrişum'un saltanatının başından itibaren 104 *İlimu*'nun ismini içeriyordu.

K.R. Veenhof neşrettiği iki *İlimu* listesini (Kt. 92/k 193, Kt. 91/k 555) ve diğer bir *İlimu* listesi olduğu anlaşılan ICK II, 345'i KEL (Kültepe Eponym List) A, B, C olarak adlandırmıştır.⁰ Biz de ileride daha başka listelerin bulunabileceği, dolayısıyla bu seri tabletlerin aynı kısaltma ile verilmesinin çalışmalarda kolaylık sağlayacağı düşüncesiyle Kt. n/k 517+ 1571'i KEL D olarak adlandırmıştık. Nitekim bugün Kültepe'de bulunan *İlimu* listelerinin sayısı yediye ulaşmıştır. Bunlar:

KEL A (Kt. 92/k 193)

KEL B (Kt. 91/k 555)

KEL C = ICK II, 345 (Ka 306)

KEL D (Kt. n/k 517+1571)

KEL E (Kt. 94/k 836)

KEL F (Kt. p/k 9)

KEL G (Kt. 01/k 287)

A. Semih GÜNERİ
TÜRKİYE

Kayseri Bölgesinde Hitit İmparatorluk Çağına Ait Yeni Keşifler

1998'de ve izleyen dönemlerde Kayseri bölgesinde yürütülen arkeolojik araştırmalarla, bölgenin bilinmeyen M.Ö. ikinci binyıl yerleşmelerinin mevcudiyetine somut arkeolojik belgelerle yeni tanımlamalar getirilmiştir. Binyılın ilk yarısında, Maraş-Malatya-Uzunyayla hattında, Mezopotamya'dan Anadolu'ya uzanan ticaret yolu üzerinde, mesafe olarak Kültepe-Kaniş Karum'un hemen öncesinde ve/veya sonrasında, en azından bir günlük yürüyüş yolu uzaklıklarında, Kültepe-Kaniş Karum benzeri tipik yerleşmelerin olup olmadığı konusuna yeni pencereler aralanmıştır. Kayseri bölgesinde, M.Ö. ikinci bine ait olduğu halde Koloni Çağı seramiğinden farklı özellikler gösteren bir grup malzeme sınıflandırılmıştır. Bunlar, daha önce Konya Ovasının Tuz Gölü bölgesi ve Ankara Ovasına açılan bölgelerinde, Şereflikoçhisar bölgesindeki höyüklerde keşfedilen, muhtemelen Hitit İmparatorluk çağına ait gibi görünen "mutfak kapları"na benzerler. Porsuk, Alişar, Boğazköy, Alaca Höyük ve Kuşaklı'nın benzer buluntuları bu fikri destekler. Kayseri bölgesinin anılan çağ ile ilgili diğer keşfi bir kutsal alandır. Kervan yolu üzerinde yer alan bu birkaç yerleşme yerinin ve Yakın Doğunun, oturma olarak, en büyük "Kutsal Alanı" sayılabilecek söz konusu kutsal alanın, görünen o ki, Kayseri bölgesinin Hitit İmparatorluk çağı yerleşmeleri bakımından önemi büyüktür. Anılan yerleşme yerleri ve Fraktin kutsal alanı ile bağlantılı olduğu anlaşılan kutsal alan, ulaşabildiğimiz kayıtlarda yoktur.

Zeynep HELVACI
TÜRKİYE

Hitit Lirleri

Tarih öncesi ve tarihin ilk dönemlerindeki toplumsal yapılarda müzik, kültürün pek çok farklı görünümüyle anlaşılabilirliği ve çözümlenebilirliği için önem taşımaktadır; çünkü müzik söz konusu toplumlarda hem üretimi örgütleyen, dinsel ritüeli, tarihsel bilgiyi, ahlaki öğretileri taşıyan bir araçtır hem de toplumsal bilinçaltına ve değerlere ilişkin unsurları içinde barındıran bir ifade biçimidir. Bu nitelikleriyle müzik, kültürün gelişimi ve aktarımı ile kültürler arası etkileşimi kavramada bilim insanlarına önemli bir olanak sunmaktadır.

Müziğin sunduğu bu olanaktan faydalanabilmek için nota yazısı, ses kaydı gibi verilerin bulunmadığı koşullarda, müziğe dair bilgi elde etmenin ve çıkarımlarda bulunmanın çalgılara ilişkin verilerdir. Müzikal sesin niteliğini belirlemeleri, müzikal sesin nasıl düzenlendiğine ilişkin ipuçları taşımaları ve müziğin farklı sosyal bağlamlarda kullanımına ilişkin fikir vermeleri bakımından eski zamanların müziğini incelemede yararlı olan çalgılar arasında, bir yandan tüm kordofonların kökenindeki çalgı olduğu düşünülen arp ile akrabalığı ve gelişim sürecinde pek çok farklı çalgının ortaya çıkmasını sağlaması, diğer yandan çeşitli uygarlıklarda kullanılmış olması bakımından kültürler arası etkileşimi takip etmeye olanak vermesi ile lir, özel bir konumda bulunmaktadır.

Bu çalışmada Hitit uygarlığına ait lirler, yukarıda özetlenen düşünsel altyapı bağlamında ele alınmakta, böylece salt müzikbilimsel bir inceleme sunmanın ötesinde, müziğin insan ve kültür tarihine ilişkin bilgi üretimine ne yönden katkı yapabileceğinin tartışmaya açılmasını hedeflemektedir.

Inne HESHIKI
JAPAN

Tuthaliya IV and The Mountain God -an Archaeological and Philological Study-

Seal impressions of Tuthaliya IV have been excavated in great number. Those impressions usually depict an anthropomorphic mountain in its center which indicates Tuthaliya with his inscription. Until his reign, however, there is no precedent of this kind of anthropomorphic mountain in the Hittite seals.

My recent study originated from this remarkable fact and probed into the Hurrian impact on the religious concept of the Hittite Empire, the origin of the king's name and the disparity of image of mountain gods by drawing an iconographical parallel with the rock relief of Yazılıkaya.

In this presentation I analyze the historical background for the uniqueness of king's relationship to the mountain god in both archaeological and philological approaches and further, I interpret this phenomenon, particularly in deliberation of importance of the bronze tablet from Boghazköy which refers to a treaty between Tuthaliya IV and Kurunta of Tarhuntassa.

Gary HOLLAND
CANADA

Active and Passive in Hittite Infinitival Constructions

Hittite infinitives are generally considered to be diathetically neutral, and infinitives from transitive verbs can be read as either active or passive depending on context (Friedrich 1960: 144, sect. 276). In this paper I argue that the contexts in which Hittite infinitives are to be read as passive can be defined syntactically, as in ex. 1.:

1. *İSTU KUR* ^{abl} *KÜ.BABBAR-ti* ^{inf} *MUNABTUM* *EGIR-pa* *piyanna UL ara*

abl. nom. prev. inf. neg. adv.

Hatti fugitive back to give not permitted

'a fugitive is not right to be given back from Hatti' (KBo V 4 Obv. 38)

In such instances, the notional object of the embedded infinitive has been raised into subject position of the matrix clause, here the "impersonal" construction *UL ara*.

That ^{inf} *MUNABTUM* covers a Hittite nominative is made extremely likely by example 1.a. in which *MUNUS-za* is unquestionably a nominative:

1.a. *mān DINGIR-LUMLÚ-LUM=ma* *MUNUS-za=ši=kan* *anda pāuwanzi UL ara*

conj nom nom=ptc nom =dat=ptc prev inf neg adv

'if the divinity is a male, it is not permitted for a woman to go in to him' (CHD s.v. *natta b2' a' 1" e'*)

To be sure, there remains a residue of cases in which the infinitive can be read as either active or passive, but the ambiguities typically arise because the matrix verb already has a subject and hence does not allow raising into that position. In spite of the presence of a potential agent of the infinitive in an oblique case (ex. 2) or the lack of unambiguous case marking on the notional object (ex. 2 and 3), nothing prevents us from interpreting such ambiguous cases as passive, Patri's counter-argument notwithstanding (2007: 148).

2. *BELI=NI=wa=nnaš ŠA^{un} aripša iwar^{un} Hattuši šaruwauwanzi le maniyahti*
voc=poss=quot=acc gen postp dat-loc inf neg 2sg
lord=our=us Aripša like Hattuša plunder not hand over
'do not, our lord, hand us over to Hattuša to be plundered like Aripša' (KBo IV 4 IV 20f.)
3. nu namma *MAHAR^dUTU=ŠI argamušša utummanzi UL tarnai* (KUB XIV 1 obv. 32)
conn adv acc inf not 3sg
and furthermore my majesty tribute bring not allow
'furthermore, he does not allow the tribute to be brought before my majesty'

Manfred HUTTER
GERMANY

Methodological Issues and Problems in Reconstructing "Hittite Religion(s)"

The paper starts with discussing the state of research; starting with the monumental monography „Geschichte der Hethitischen Religion“ by V. Haas (1994). Haas has described the (textual) data for Hittite religion, and arranged it according to topics. This volume is a reference work, but its weakness lies in the missing use of methods of the study of religion. One year later M. Popko published his “Religions in Anatolia”. More detailed studies to special topics were published by J. Klinger (1996) on Hattian religion, by M.-Cl. Tremouille (1999) on Hurrian religion and by M. Hutter (2003) on Luwian religion.

The paper will argue that by using methods of the study of religion we can reconstruct both a complex „Hittite Religion“, meaning religious expressions from a political scope in the Hittite empire, and the „religions“ of ethnical and cultural groups like Hattians, Luwians, Hurrians and Hittite common people who all live in the Hittite empire. All these religions work side by side, but they also share common features and are related to each other. But not every Hittite texts, which deals with religious topics, is a text for “Hittite religion”.

Cengiz IŞIK – Adnan DİLER
TÜRKİYE

"Hitit Dag Tanrısının Karya'da İşi Ne?"

Anadolu'nun güney batısında Lykia ve Karia uygarlıklarının bulunduğu bölgede yerleşik Khibid (Kaunos)'de yürütülen kazılar yarım yüzyıla yaklaşırken, araştırmaların bilim dünyasına kazandırdığı eserler bir yandan yöre kültürlerinin daha iyi tanınmasını sağlarken öte yandan Anadolu arkeolojisinin karanlıkta kalmış konularının aydınlanmasına da önemli katkılar sağlamaktadır. 1996–1997 yıllarında iki ayrı parça halinde bulunan eski Yunanca ve Karca ile çift dilli Kaunos yazıtı Karcanın çözülmesinde anahtar işlevi görmüştür. Bununla birlikte geçtiğimiz yüzyılın başından beri kökeni tartışılan ve bugün artık Kaunos'a ait olduğu konusunda şüphe duyulmayan baitylos betimli sikkeleri bunlar arasında gösterebiliriz.

Hekatomnidler zamanında genişletilen kentin merkezinde konumlanan “temenos Dios soteris” (kurtarıcı Zeus temenosunda) Klasik Çağ ile başlayıp Bizans Dönemi içlerine kadar süren uzun bir zaman aralığında kutsal alanın en eski evresinde kültün odağında bulunan baitylos, kentin sembolü olarak MÖ. 5. ve 4. yüzyıl gümüş Kaunos staterlerinde yerini

alırken, kimi zaman tekil kimi zaman tepesini iki yandan sınırlayan halkalardan oluşan formuyla Hitit resim yazısında görülen “büyük - kral”, “tanrı - dağ” ideogramlarına şaşılabilecek bir benzerlik gösterir.

Bir kült objesi ya da tanrı sembolü olarak halkalı pramit formunu MÖ 3.binden başlayarak Mezopotamya ve Hitit Çağı boyunca Anadolu'da izleyebiliyoruz. Ancak Hitit Çağı sonrasındaki varlığı konusundaki arkeolojik verilere dayalı bilgilerimiz yetersiz olsa da Kaunos sikkelerine yansıyan betimlerin Hitit örneklerine şaşırtıcı derecede benzerliğinin Karia'da sanatın diğer dallarında da çok yönlü sorgulanması, bizi bu oluşumun kaynağı konusunda ilgi çekici sonuçlara götürmektedir.

A. Margherita JASINK – Mauro MARINO
ITALY

The Kingdom of Alashiya and The Kouris River Valley: A Project on an Unsolved Historical-Archaeological Question

Our research project is concerned with the identification of the reign of Alashiya and with the role played by the Kouris river valley (in the district of Limassol, Cyprus) as a key area, located close to the Troodos copper mines and to the coast, as we could argue from the recent petrographic analysis of some El-Amarna and Ugarit tablets. The plan of the project includes: a) an archaeological survey of the area between the dam at the south of Alassa and Erimi; b) an ethimological research on the noun Alashiya and a possible connection with the site of Alassa; c) an implementation in our Ahhiyawa Database on the Alashiya place name and a development of a new Database on the spread of word *Alas in Cyprus. Some preliminary results of the research project will be discussed.

Magdalena KAPELUS
POLAND

Good Death, Bad Death. Reflexions on the Hittite Attitude Towards Death

Apart from some euphemistic expressions (e.g. ‘someone’s day has come’ or ‘to become a god’), there are two terms for ‘death’ in Hittite: *aggatar* and *henkan*. *Aggatar* seems to have semantically neutral meaning, while *henkan* is often accompanied by an adjective ‘bad’ and seems to express ‘bad’, i.e. an untimely death.

The terminology related to death allows to grasp what the Hittite attitude towards death was. Everybody had to die. As Kantuzzi has put it, “life is bound up with death and death is bound up with life.” Moreover it was of relevance how and when a man died. Although the people’s fate was fixed by gods, “some died by weapon, but others died on the Day” as states Hattusili III in his Apology.

Güngör KARAUGUZ - Özsen ÇORUMLUOĞLU - İbrahim KALAYCI
TÜRKİYE

Kızıldağ Anıtı ve Yazıtlarının 3 Boyutlu Fotogrametrik Modellenmesi ve Dökümantasyon Çalışmaları

Bilindiği üzere Kızıl Dağ, Karaman'ın 55 km. kuzeyinde, Kara Dağ'ın 12 km. doğusunda, Süleymanhacı ve Adakale Köyü arasında volkanik bir dağdır. Burada Büyük Kral Hartapuş'a ait yazıtlar ile bir kabartma bulunmaktadır. Pek çok bilim adamı tarafından defalarca ziyaret edilen bu dağ üzerindeki eserler hakkında pek çok makale kaleme alınmıştır.

Yayınlarda Kızıldağ 1-5 olarak adlandırılan Kızıldağ yazıtlarının şu anda dağ üzerinde sadece 3 adet yazıtlı bloğu kalmıştır.

Bu bağlamda her geçen gün doğa ve insan eliyle mahvedilen bu eserlerin gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla eserlerin 3 boyutlu fotogrametrik modellenmesi ve dokümantasyonunun yapılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda çalışmanın, gelecekte yapılabilecek olası restorasyon çalışmalarına alt yapı oluşturacağı düşünülmektedir.

Giorgi Leon KAVTARADZE-Tariel PUTKARADZE
GEORGIA

The Hattians In The Context Of Caucasian World

Pre-Hittite communities of Central Anatolia was composed of a variety of ethnic groups. It seems possible to relate the culture of Central Anatolian «Royal tombs» with the Hatti population. These tombs shows some features of structural and material similarity (the arrangement and contents of these tombs) to the kurgans of the north Pontic stock-breeders. At the same time Hattian language displays definite features of structural and material similarity to the Abkhazo-Adighéan languages of the north-eastern Pontic area. Consequently, the appearance of the Hattians in Central Anatolia we are incline to connect with the migration of the proto-Abkhazo-Adighéan tribes from the North Caucasus at the «late-Maikop» or «post-Maikop» time.

The question arises as to the ethnic affinity of the pre-Hatti population. In this connection the non-Indo-European stratum in Hittite, which has no explanation in Hattic, should be considered. It is probable that the language of the population which appeared to be substrate for Hittite and possibly as well as, for Hattic, was preserved in it. Considering the existing similarities and linguistic parallels between the Hattic and Kartvelian languages on the one hand and between the Hittite and Kartvelian on the other, we can suggest the probable settlement of Proto-Kartvelian tribes in Anatolia in the pre-Hattian time.

Alwin KLOEKHORST
NETHERLANDS

The Opening Formula Of Lycian Funerary Inscriptions

The bulk of the Lycian texts are funerary inscriptions, and about a third of these start with the formulaic sentence *eb ñn ?upā / prñawā m ne / m ti prñawat PN*. Although many aspects of the Lycian language are still unclear, most scholars nowadays seem to agree on the interpretation of this formula, which is commonly translated as 'This tomb / building, PN built it (for himself)'.

In this paper it will be argued that this translation in some regards cannot be correct, and new interpretations of several forms will be presented, which cast a new light on some aspects of Lycian morphology and especially on the syntactic structures available in Lycian to express emphasis.

Kurtulus KIYMET – Mustafa SÜEL
TÜRKİYE

Ortaköy Sapınuva Kazısı'nda Ele Geçen Kol Biçimli Ritüel Kaplar

Hitit Devletinin bir başkenti olan Şapınuva, aynı zamanda çok önemli bir dini merkezdir. Bu güne kadar burada yapılan kazı çalışmaları sonucunda Hitit ritüel dünyasını tanımamıza yardımcı olan pek çok buluntuyla karşılaşmıştır.

Bu buluntulardan Hititçe ^{DÜĞ}*kattakurant-* adıyla tanıdığımız kol biçimli kaplar törenlerde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kaplar, elinde bir kase tutan sağ kol olarak tasvir edilmiştir. Çeşitli uzunluklarda silindirik şekilli olan bu ritüel kapların alt tarafı kapalı, kase tutan uç kesimleri açıktır.

Bu bildiride, Ortaköy kazılarında açığa çıkarılan bu kapları ve bunların buluntu yerleriyle ilişkileri konusunda düşüncelerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

Ayten KOÇ AYDIN
TÜRKİYE

Hititlerde Arınma-Arındırma, Ritüeller ve Madenler

İnsanlığın Yeryüzü madenlerini keşfetmesi ve ardından pek çok farklı amaçla kullanmak için keşfettiği madenleri işleme madencilik ile inanç ritüellerinde ortaklık sağlar. Söz konusu ortaklığın taraflarından maden işçiliğinin yolu süreçte kimya çalışmalarına açılırken, ritüeller bedensel ve ruhsal terbiye temelli inanç ilkeleri ile kesişir. Ancak süreçte yollarını ayıran ve farklı alanlarla kesişen madencilik ve inanç temelli ritüeller yüzyıllar boyu birbirlerini desteklemişlerdir. Madenlerin işlendiği maden ocakları kutsal alanlar, madenciler de tanrısal varlıklar olarak kabul edilirken, yapılan işin kutsallığı aynı zamanda madencilere pek çok sorumluluk yüklemiş, onlar rahiplerin ve kutsal alanlarda çalışan insanların sorumluluklarını yüklenirlerken diğer yandan da altın, gümüş, demir bakır gibi işledikleri madenlerin kontrolünü elinde bulunduran özel insanlar olmuşlardır. Madenlerin her birinin sahip oldukları güçler özellikle inanç temelli arınma ve arındırma ritüellerinde metaforik bir bağlamda kullanılmıştır. Çünkü madenlerin varsayımsal sembolik güçleri genellikle fiziksel özelliklerinden hareketle belirlenmiştir. Örneğin demir, sağlamlılığın, gücün sembolü

olarak görülürken gümüş saflığının, temizliğin sembolü olarak görülmüştür. Metallere yüklenen bu metaforik anlamlar erken dönem uygarlıkların pek çoğunda ortaktır. Hitit Uygarlığı'nda da arınma ve metaller arasında benzer metaforik özdeşleştirmelerin örneklerine rastlamak mümkündür.

Özdemir KOÇAK
TÜRKİYE

Afyonkarahisar-Bayat'da Bir Orta Tunç Çağ Nekropolü: Dede Mezarı

Dede Mezarı Nekropolü Afyonkarahisar İli Bayat İlçesi Yukarı Çaybelen Köyü içerisinde yer alır. Bu köyün batı ve güney kesimi İlk Tunç Çağ'dan Roma dönemine kadar yerleşim ve mezarlık alanı olarak kullanılmıştır. Buradaki merkezi yerleşme Köy Kalesi'dir (Maçaklı Kale). Bu yerleşme buluntuları, höyükte özellikle İlk Tunç Çağ, Orta Tunç Çağ ve Roma dönemi iskânının daha yoğun olduğuna işaret etmektedir. Bu yerleşmenin 200 m. güneyindeki bir yamaçta Gâvur İni Önü Nekropolü yer almaktadır. Bu nekropol, İlk Tunç Çağ ve Roma dönemlerinde kullanılmıştır. Köy Kalesi yerleşmesinin 400 m. güneydoğusunda ise Dede Mezarı Nekropolü bulunur.

Dede Mezarı Nekropolü, 10 km kuzeybatısındaki Yanarlar Nekropolü'nden sonra, bu bölgenin Orta Tunç Çağ kültürleri hakkında bilgi veren yeni ve önemli bir alandır. Bu mezarlık, ilk bulgulara göre olasılıkla M.Ö. 2.bin yılın başlarından M.Ö. 2.bin yıl ortalarına kadar olan bir dönemde kullanılmış olmalıdır.

Bu nekropol alanı, iskân yerinden görülen hafif meyilli bir yamaç üzerinde yer alır. Burada mezarlar, genel olarak yamaçtaki kist tabakasının kazılması suretiyle açılan yerlere yerleştirilmiştir. Bu alanda, küp mezar, taş-sandık mezar, kaya-oyma mezar ve basit mezarlar bulunur. Gömü şekilleri de hoker, yarı hoker ve yakma gömüdür. Nekropol buluntularının en yakın benzerleri Yanarlar, Çavlum, Sarıket ve Ağızören'de bulunmaktadır. Dede Mezarı Nekropolü, Anadolu'nun M.Ö.

Remzi KUZUOĞLU
TÜRKİYE

M.Ö. II. Binin İlk Çeyreğinde Anadolu'da Yaşanan İsyanlar ve İç Huzursuzluklar

M.Ö. II. binin ilk çeyreğinde Anadolu'ya dair bilgileri başta Kültepe olmak üzere Boğazköy, Alişar, Kaman Kalehöyük ve Kayalıpınar'da ortaya çıkarılan Eski Asurca çivi yazılı metinlerden öğrenmekteyiz. Asur Ticaret Kolonileri Devri olarak da adlandırılan bu dönemde Anadolu'nun siyasî yapılanmasına baktığımızda, bağımsız krallıklar ve bu krallıklara bağlı vasal krallar idaresinde, irili ufaklı şehir devletlerinin varlığı görülmektedir. Asurlu tüccarlara ait metinlerde bu şehir devletlerinin bazılarında ortaya çıkan iç huzursuzluklar ve isyanlardan bahsedilmektedir. Bu olumsuz gelişmelerin tüccarları ve dolayısıyla da ticareti derinden etkilediği anlaşılmaktadır. Öyle ki, Asurlu tüccarların mal varlıkları, hatta kendi hayatları için duydukları endişeler belgelere bütün açıklığıyla yansımaktadır. Metinlerde sebepleri ve sonuçları hakkında bilgiler mevcut olmasa da, satır aralarına sıkışmış ifadelerden, isyanların özellikle bu dönemin sonuna doğru arttığı ve orta Anadolu'nun önemli şehirlerine yayıldığı görülmektedir. Günümüzde, başta Kültepe/Kaniş olmak üzere, orta Anadolu höyüklerinde yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen sonuçlar da, Eski Asurca çivi yazılı belgelerde bahsedilen bu olumsuz gelişmelerin varlığını destekler durumdadır. Biz bu çalışmamızda, M.Ö. II. binin başlarında Anadolu'da yaşanan ve önemli sonuçları olduğunu düşündüğümüz bu menfi gelişmeleri inceleyerek, Eski Anadolu tarihinin bu dönemi hakkında yeni tespitlerde bulunmaya çalışacağız.

Jürgen LORENZ
GERMANY

Die Kolophone Mythologischer Texte

There are various types of colophons as they appear in the Hittite texts, and this counts also for the mythological texts (CTH 321-370). However, There are rules that govern the selection of a certain type of colophon for a given text, and it will be shown what determined the writers' choices.

Çiğdem MANER
TÜRKİYE

Hitit Surları: Mimari ve Kullanış Amaçları

Eski Hitit döneminden beri Hitit yerleşimleri çoğunlukla surlarla çevrilidir ve korunmaktadır. Kazı raporlarında veya yayınlarda Hitit surlarına dair çeşitli mimari özellikler ortaya konulmaktadır, bunlar incelendiğinde her dönemde aynı özelliklere rastlanmamaktadır. Yakın bir zamana kadar az sayıda Hitit yerleşimleri kazılmıştı ve Hitit surları, kuleleri, yapı detayları, yapı teknikleri, kapıları hakkında az detaylar bilinmekteydi. Son senelerde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yapılan kazı çalışmalarında yeni Hitit yerleşimleri belirlenmiş ve surlara dair izler de bulunmuştur; bu da surlarla korunan Hitit yerleşimlerinin sayısını oldukça arttırmıştır ve yeni yapılan bazı kazılarda Hitit surları teferruatlı kazılmış, araştırılmış ve neşredilmiştir, bu araştırmalar Hitit surları, teknikleri ve şehir girişlerin şekli hakkında bize yeni bilgiler vermiştir. Araştırmamda Hitit şehirlerinin ne amaçla surlarla güçlendirildiğini, hangi yapıların bu surların içinde korunduğunu ve çeşitli dönemlerdeki (Eski, Orta ve İmparatorluk) mimari özelliklerini ortaya koymaya çalışmaktayım. Bu şekilde oluşmuş bir tablo ile belirli dönemlerdeki mimari özellikler sayesinde yapı teknikleri ile bir tarihlendirme olasıdır. Ayrıca Hitit metinlerinde özellikle şehir kapıları ile ilgili olan bölümler incelenmektedir ve bunlar arkeolojik kalıntılarla bağdaştırılmaya çalışılmaktadır.

Mauro G. MARINO
ITALY

The Lukka Lands and Işuwa: A comparative analysis of analogous problems

One of the unsolved problems of the Western Anatolian Geography in Late Bronze Age concerns the localization of the Lukka Lands. The few written sources relating to the political centres of this country are often not much exhaustive and, in some cases, apparently in contradiction each other. The question is not clear neither by an archaeological point of view: the signs of settlements in the area where we can presumably identify the Lukka Lands (Lycia and partially Caria and Pamphylia) are too scanty to make a serious analysis. In this work we'll try to argue the problem comparing the distribution of settlements in the Lukka Lands with other Anatolian countries, mainly the Land of Işuwa, having analogous features, i.e. the cohabitation of built-up areas with semi-nomadic population.

Karine MESHOUB
FRANCE

What About Envy and Jaelousy in The Hittite Civilization?

This Paper is a philological, semantic and historical study of the words relating to envy and jealously in mythological as well as historical Hittiet texts.

It aims at bringing to light the functioning mode – if there is one – and the configuration of each of these two passions by trying to figure out whether they have any structure in common with what we modern mean by *envy* and *jealousy*, or whether on the contrary they are related to a different functioning schema, determined by a specific political and scientific frame and indicative of a system of thought (what Michel Foucault called an *épistémè*) that might show through the way in which the Hittites treat (or do *not* treat – the hypothesis is stil open) envy and jealousy.

Our conclusion will be an attempt to establish or reject the hypothesis of a universal and unchanging schema of thought in which envy and jealousy appear as mythological passions, i.e. as great models of passions of universal value, present in two different worlds separated by more than two thousand and five hundred years, and linked to an underlying (common?) representation of both Man and the world.

Jared MILLER
GERMANY

Six Rituals for The Deities of Arusna (CTH 495)

Despite preserving a significant amount of text, several duplicates fragments of the ritual CTH 495 (KUB 46.39+VSNF 12.58++ and related) have never been published in any form, and even those that have been published as hand copies have yet to receive any noteworthy philological treatment. This paper presents a progress report of sorts on my planned edition of this text complex, summarizing its many unique graphic, lexemic and stylistic features and providing an overview of its structure and contents now made possible by a series of joins, including one with a previously published colophon.

Alice MOUTON
FRANCE

Hittite Witchcraft

While preparing a new edition of Alli's Ritual (CTH 402), I was interested in examining several aspects of Hittite witchcraft and sorcery. These aspects are: 1) Who practices witchcraft?; 2) What forms does bewitchment take and how is it manifested?; 3) How do magic practitioners carry out bewitchment?; 4) What are the possible consequences of bewitchment?; 5) How can bewitchment be neutralized? Although some of these questions have already been asked, several elements of answer are worth being emphasized. The corpus of texts dealing with harmful magic being quite extensive, my presentation will be based on a selection of compositions among which Alli's Ritual will be the focal point.

Leyla MURAT
TÜRKİYE

Tanrıça İshara

Hititler, M.Ö. II. bin yıllarında Anadolu'da, Kızılırmak dolaylarında büyük ve önemli bir uygarlık yaratarak güçlü bir devlet kurmuş ve bu güçlü devleti M.Ö. VIII. yüzyılın sonuna kadar sürdürmüştür. Hititlerden günümüze kadar ulaşmış çivi yazılı belgelerden ve arkeolojik kalıntılardan, Hititlerin çok tanrılı bir dine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Hititler, çok tanrılı inanç sistemini, özellikle, İmparatorluk Dönemi'nden itibaren en uç noktaya kadar taşımıştır. Hititlerin askeri ve siyasal açıdan güçlenmesi ve büyümesiyle, kutsal tanrıların oluşturduğu "Hitit panteonu", Hititlerin egemenliği altına giren şehir devletleri ve krallıklarının tanrıları ile genişlemiştir. Hititlerin kendi tanrıları ve panteona katılan yeni tanrılar, isim işlev ve özellik olarak aynı olsalar da, panteona katılan yeni tanrılar, adlarına orijinal yöre isimleri eklenerek bireysel kimliklerine Hitit Ülkesinde sahip olmuşlardır. Antlaşma metinlerinde, özellikle, şahit olarak vurgulanan Hititlerin "Bin Tanrılı" panteonu, Hititlerin kendi tanrıları, Hatti tanrıları, Batı ve Güney Anadolu'nun Luwi bölgelerinin tanrıları, Hurri tanrıları ve Suriye ve Mezopotamya'daki tanrılardan oluşmaktadır.

Bu bildiride, Hititlerin "Bin Tanrılı" panteonuna katılan yeni bir tanrıça "İshara'nın" kökeni, işlevleri ve özellikleri hakkında çivi yazılı belgelerden elde edilen bilgiler sunulacaktır.

İbrahim Murat OZULU - Fazlı Engin TOMBUŞ - Mustafa ÇOŞAR
TÜRKİYE

Hitit Uygarlığı Yerleşim Alanlarının Belirlenmesinde Yeni Bir Yaklaşım; Çorum Örneği

Gelişen teknoloji günümüzde birçok alanda farklı değişimlere sebep olmuştur. Değişimler işlemlerin hızlı, doğru ve güvenilir olmasını sağlamaktadır. Arkeolojide kullanılmaya başlanan Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama (UA) yöntemleri arkeolojik alanların belirlenmesinde, bilgilerin saklanması ve analiz edilmesinde işlemleri kolaylaştırmıştır. Arkeolojik alanların belirlenmesinde kullanılan yöntemler farklılıklar göstermektedir. Öncelikli kullanılan yöntem klasik yüzey araştırmasıdır. Zaman, maliyet ve emek yoğun olarak gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında önceden belirlenen dar bir alan taranmaktadır. Özellikle son yıllarda, bu sorunları çözmek için, yüzey araştırmalarından önce haritalar, hava fotoğrafları ve uydu görüntüleri kullanılmaya başlanılmıştır. Ancak kullanılan bu yöntemlerin de bazı durumlarda yetersiz kaldıkları gözlemlenmiştir. Çalışma problemi için yüzey araştırmasında karşılaşılan sorunların çözümü temel alınacaktır.

Çorum İli sınırları içerisinde bulunan arkeolojik yerleşim yerlerinin özelliklerini oluşturulacak bir veri tabanında depolanması, yerleşim alanlarının etki sınırlarının hesaplanması, CBS ve UA yöntemleri yardımıyla arkeolojik alan olması muhtemel yerlerin belirlenmesi ve yüzey araştırmalarına yönelik bir model oluşturulması hedeflenmiştir.

Koray ÖZCAN – Güngör KARAĞUZ
TÜRKİYE

Anadolu'da Hitit Çağı Toprak-İnsan İlişkileri Üzerine Analitik Bakış

Hitit Çağı, Anadolu coğrafyasında örgütlenen ilk merkezi siyasal egemenlik dönemi olması açısından Anadolu yerleşim kültürü tarihinin önemli bir kesitini oluşturmaktadır. Bu yönüyle, Hitit çağı toprak-insan ilişkilerinin belirlenmesi, gerek geçmiş yerleşim kültürleri ve toprak kullanım pratiklerinin anlaşılması, gerekse Anadolu'nun tarihsel evrim sürecinde Hitit egemenlik dönemi sonrasında örgütlenen siyasal egemenlik dönemlerindeki toprak-insan ilişkilerinin geriye dönük çıkarımlar yoluyla tarihsel arka planının açıklanabilmesi açısından önemlidir.

Bu araştırmanın amacı: Anadolu'nun ilk merkezi siyasal egemenlik dönemi olarak Hitit çağı toprak-insan ilişkilerinin; coğrafyanın özgün koşullarının biçimlendirdiği mekânsal altyapı üzerinde örgütlenen toprak kullanım sistem ve teknolojileri ile kültürlerarası sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler ağına dayanan karşılıklı etkileşim süreci açısından tanımlanmasıdır.

Araştırmanın yöntem kurgusu, üç aşamadan oluşan bir değerlendirme-irdeleme sürecine dayandırılmıştır. Birincisi, çivi yazılı tabletler ve arkeolojik-mimarî kalıtlar gibi yazılı ve görsel malzemenin toprak-insan ilişkilerinin açıklanmasına yönelik üretilen varsayımlar eşliğinde ayrıntıda irdelenmesidir. İkincisi, Hitit egemenlik çağı ile eş zamanlı yerleşim kültürlerindeki toprak-insan ilişkileri ile karşılaştırılması irdelenmesidir. Üçüncüsü ise, Hitit dönemi sonunda örgütlenen merkezi siyasal egemenlik dönemlerindeki toprak-insan ilişkileri ile “eş coğrafya olma” ya da ortak “mekânsal altyapı olma” açısından, Hitit kültüründen aktarılan ya da devralınan benzerlik ya da farklılıkları kapsamında değerlendirilmesidir.

Bu araştırmanın Hitit çağı toprak-insan ilişkilerinin, eş zamanlı yerleşim kültürlerinin ve Hitit çağı sonrası yeniden biçimlendirilen toprak-insan ilişkilerinin karşılaştırmalı irdelenerek ele alınması açısından, Hitit çağı yerleşim kültürüne ilişkin araştırmalara gerek kaynak kullanımı gerekse yöntem tartışmaları düzeyinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Hasan PEKER
TÜRKİYE

Hatti - Ahhiyawa İlişkilerine Doğu Akdeniz'den Bir Bakış

M.Ö. 2. binyılda önemli üretim ve ticaret bölgelerinden biri olan Doğu Akdeniz ve Suriye'nin zenginliği dönemin imparatorlukları için cazibe merkezi olmuştur. Akdeniz kıyısının güney ucunda ve güney Suriye üzerinde Mısır, kuzey ucunda ve kuzey Suriye'de Hitit İmparatorlukları yüzyıllar boyunca sürtüşme ve ittifaklarına Asur-Babil ve Ahhiyawa'nın katılımları ile Doğu Akdeniz Bölgesi Yakındoğu Tarihi'nin oldukça karmaşık sahnelerinden birine dönüşmüştür. Çalışmamızda bu sahnede tutunmak için fetheden, antlaşmalar yapan, ambargolar koyan Hitit Devleti ile Hitit Ülkesi'nin batısından ve Kıbrıs üzerinden Doğu Akdeniz ve Suriye ticaretine dahil olmaya çalışan Ahhiyawa'nın dolaylı ve doğrudan ilişkileri yazılı belgeler ışığında yeniden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

İlan PELED
ISRAEL

Sexuality Among The Hittites: A New Interpretation of Anniwiyani's Ritual

The subject of sexual life and behavior among the Hittites was never thoroughly addressed, or comprehensively investigated. Nonetheless, we have at our disposal many different texts, deriving from various literary genres, that shed light on this fascinating angle of the Hittite society.

The paper will present an example in which a new perspective of a long-known Hittite text may lead us to some new and surprising insights concerning the Hittite approach to one specific aspect of human sexuality.

The text commonly known as 'Anniwiyani's ritual' (CTH 393) was first published by Edgar Sturtevant in 1927. The tablet containing it is a Sammeltafel prescribing two different rituals composed by the same authoress, and performed in honor of certain tutelary deities (^PLAMMA). The current discussion will center on the first of these rituals.

By using a structural-contextual analysis of this text, and reflecting on various other written records, a discussion will be offered on certain sexual conventions characteristic of the Hittite society.

Esmâ REYHAN
TÜRKİYE

Ortaköy/Şapinuva Arşivinde Tanrıları Çağırma Ritüellerinde Yer Alan Bazı Yeni Kurban Terimleri

Tanrıları çağırma ritüelleri, herhangi bir nedenle öfkelenerek bir kenti ya da tapınağı terk eden tanrıları gittikleri yerlerden geri çağırma için düzenlenen ritüellerdir. Tanrıların gidişi ile birlikte kıtlık, kuraklık, verimsizlik gibi pek çok istenmeyen durum ortaya çıkar. Kizzuwatna kökenli olan bu ritüeller ile tanrılar, gittikleri ikametler olarak kabul edilen gökyüzünden, dağlardan, denizlerden, yeraltından, ateşten, ırmaklardan geri çağırılır. Çağırma ritüellerinin uygulandığı belirli kurallar çerçevesinde yapılır. Ritüeli düzenleyen kişilerin tanrıları geri dönmeye ikna etme yetenekleri oldukça önemlidir. Bu kişilerin ikna çabaları ritüellerde hem sözle hem de eylemle olmaktadır. Ritüelin amacına ulaşması için gerekli olan hususlardan biri de kullanılan malzemelerin çeşitliliği ve miktar olarak çokluğudur. Öfkeli olan tanrıyı yatıştırmağa yarayacak yiyeceklerin seçilmesine özenle dikkat edilmektedir: bal, yağ, kuru üzüm, meyve, kaliteli bira gibi. Bu malzemeler sadece tanrıları çağırma için değil, aynı zamanda onların esenliklerini, huzurlarını temin etmek için de kullanılmaktadır. Ritüelde kullanılan kurban malzemeleri kadar, ritüelin yapılma amacına uygun olarak seçilen kurban terimlerinin de ritüelin gücünü artırma ve tanrıları memnun etme fonksiyonları vardı. Bu bildiride, Ortaköy/Şapinuva arşivinde tanrıları çağırma ritüel metinlerinde yer alan hem Boğazköy'den bilinen hem de ilk kez bu metinlerde geçen bazı yeni kurban terimleri üzerinde durulacaktır.

Elizabeth RIEKEN
GERMANY

A Further Observations on The Hieroglyphic Luwian Writing System: on <sà>

Recently, several signs of Hieroglyphic Luwian with apparently the same value could be shown to be used for different phonemes. The same can now be said of the sign routinely transcribed as <sà>. I will be demonstrated that it has a value different from the other <sa> signs and that this has consequences not only for the readings of several words, but also for their etymological connections.

Ian RUTHERFORD
ENGLAND

Anatolian Religion and Greek Religion: Survey, Explanatory Models and Case-Studies

Striking parallels between Anatolian religion of the LBA and Greek religion of the LBA and 1st millennium BC. This paper will survey the evidence, offer some explanatory models and examine some case studies.

1. Survey of the evidence

The following sub-categories should be distinguished:

- parallels with Mycenaean and Minoan religion;
- parallels with the Greek religion of Anatolia in the 1st millennium BC;
- parallels with Greek religion of the Aegean in the 1st millennium BC;

With respect to c., the areas in which parallels are found are: i. Hattic religious structures and festivals; ii. Luvian rites, iii. sacrifice and libation; iv. the pantheon; v. song and myth.

In all areas, it is important to bear in mind differences as well as similarities.

2. Explanations

The two main models which can be applied are:

- influence, either i. from Anatolia to the Aegean, either via the West or via the South-East; or ii. from the Near East to Greece via either the Levant or Anatolia.

Influence from the Aegean to Anatolia is also possible in some cases;

- parallel development: the early cultures of the Aegean and of Anatolia may have developed in the same ways, undergoing influence and reshaping from both Indo-European and Near-Eastern culture.

3. Case studies

I will look at several cases studies, including: a. elimination-rituals; b. sacrifice; ad c. local religion

Andreas SCHACHNER
GERMANY

Recent Excavations at Bogazköy-Hattuša

Since 2001 excavations are concentrating on a plain west of the landmark like rock of Sarikale in the Western Upper City of the Hittite capital city. Continuing work has shown that 4 major building periods can be distinguished covering a time span of roughly 300 years from the Middle Hittite to the mid-Imperial Hittite period. Following the changes between a regularly and systematically founded settlement, its abandonment and its re-establishment around 1400 the development of this area shows from the first time the dynamics behind the so far mainly statically interpreted settlement development.

Taking the results of this work into account it is now beyond any doubts clear that the Upper City was intensively used since at least the 2nd half of the 16. century BC. Therefore the overall development of Hattuša from a small local kingdom's capital to the residential city of one of the most powerful state of the Bronze Age must be re-evaluated. The recent results of the research in the plain of Sarikale indicates that systematical city-planning indicating the wish of the ruling class to demonstrate its power was implemented much earlier than previously thought.

Fatma SEVİNÇ
TÜRKİYE

Bir Erginleme Töreni Olarak Haşşumaş Bayramı

Hitit Çağı, Anadolu coğrafyasında örgütlenen ilk merkezi siyasal egemenlik dönemi olması açısından Anadolu yerleşim kültürü tarihinin önemli bir kesitini oluşturmaktadır. Bu yönüyle, Hitit çağı toprak-insan ilişkilerinin belirlenmesi, gerek geçmiş yerleşim kültürleri ve toprak kullanım pratiklerinin anlaşılması, gerekse Anadolu'nun tarihsel evrim sürecinde Hitit egemenlik dönemi sonrasında örgütlenen siyasal egemenlik dönemlerindeki toprak-insan ilişkilerinin geriye dönük çıkarımlar yoluyla tarihsel arka planının açıklanabilmesi açısından önemlidir.

Bu araştırmanın amacı: Anadolu'nun ilk merkezi siyasal egemenlik dönemi olarak Hitit çağı toprak-insan ilişkilerinin; coğrafyanın özgün koşullarının biçimlendirdiği mekânsal altyapı üzerinde örgütlenen toprak kullanım sistem ve teknolojileri ile kültürlerarası sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler ağına dayanan karşılıklı etkileşim süreci açısından tanımlanmasıdır.

Araştırmanın yöntem kurgusu, üç aşamadan oluşan bir değerlendirme-irdeleme sürecine dayandırılmıştır. Birincisi, çivi yazılı tabletler ve arkeolojik-mimarî kalıtlar gibi yazılı ve görsel malzemenin toprak-insan ilişkilerinin açıklanmasına yönelik üretilen varsayımlar eşliğinde ayrıntıda irdelenmesidir. İkincisi, Hitit egemenlik çağı ile eş zamanlı yerleşim kültürlerindeki toprak-insan ilişkileri ile karşılaştırılması irdelenmesidir. Üçüncüsü ise, Hitit dönemi sonunda örgütlenen merkezi siyasal egemenlik dönemlerindeki toprak-insan ilişkileri ile "eş coğrafya olma" ya da ortak "mekânsal altyapı olma" açısından, Hitit kültüründen aktarılan ya da devralınan benzerlik ya da farklılıkları kapsamında değerlendirilmesidir.

Bu araştırmanın Hitit çağı toprak-insan ilişkilerinin, eş zamanlı yerleşim kültürlerinin ve Hitit çağı sonrası yeniden biçimlendirilen toprak-insan ilişkilerinin karşılaştırmalı irdelenerek ele alınması açısından, Hitit çağı yerleşim kültürüne ilişkin araştırmalara gerek kaynak kullanımı gerekse yöntem tartışmaları düzeyinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Andrey SHATSKOV
RUSSIA

Hittite hi-ni-ik-ta

In 1976 G. Hart pointed out to an earlier unrecognized verb, *hinik*- 'to pour', attested in KUB 34.16 III 4 and KBo 3.7 II 23', and compared them to Skt. *siñcāti* 'to pour, sprinkle', Av. *hincaiti*, PIE **sh₂eik^(w)*-. These forms, previously attributed to *henk*- 'to grant', were distinguished due to their unusual spelling – hi-NI-ik-ta as compared with common hi-in-ik-ta or hi-in-kat-ta – and unexpected preterite in KBo 3.7. This interpretation was accepted by many scholars.

However the proposed etymology doesn't work since **shik^w* - would have given **asicat* in Skt. and **sich* in OCS.

As to preterite form in KBo 3.7, we find the same distribution of tenses in the following paragraph, so hi-ni-ik-ta may be preterite as well and belong to the paradigm of *henk*- 'to grant'.

There could be one example of vacillation of signs NI and IN in *damenk*- 'to attach', but there are reasons to believe that we deal with 2 different stems here. Still there is evidence that at least in the stem *hink*- vacillation of IN and NI was possible. In KUB 57.91 Rs. IV 6 hi-ni-ik[- clearly belongs to *henk*- 'to give'. Thus both forms hi-in-ik-ta shall be attributed to this verb as well.

Andrej SIDELTSEV
RUSSIA

Syntax of Lexical Lists in Middle Hittite

The paper deals with syntactic ways lists of objects or people are introduced into Middle Hittite texts.

First, three basic, statistically prevalent patterns are assessed. They are: a) # generic noun/pronoun-V: $N_1, N_2, N_x \#$ (where # is a clause boundary); b) # $N_1-V_0 \# N_2-V_0 \# N_x-V_0 \#$; c) # $N_1, N_2, N_x-V \#$. Second, 'transitional' types are assessed. They are: a) # generic noun: $N_1, N_2, N_x-V \#$; b) # generic noun-V: $N_1, N_2 \# N_x \#$, i.e. clause boundaries are introduced into the sequence of NPs. They can be introduced in different positions into the list. Sometimes the structure is further modified by the introduction of Verb: # generic noun-V: $N_1 \# N_2-V_0 \# N_x \#$.

The paper then analyses the synchronic and diachronic relations between the basic and 'transitional' types. The main problem here is what is primary. If the basic, grammaticalized types are, then 'transitional' ones are just sporadic confusions between them. If non-grammaticalized, less common 'transitional' types retain the primary situation, then basic types must be later stabilizations of that situation. A set of criteria is offered to choose one of these options.

Zsolt SIMON
HUNGARY

Some Notes on the Dating of the ANKARA Inscription

The dating of the inscription of the ANKARA silver bowl presents serious problems, as discussed in detail by J. D. Hawkins in his edition of the inscription (1997, re-edited with addenda in *Studia Troica* 15 (2005) 193-204). According to him, epigraphic considerations would date the inscription to the period of Tudhaliya IV, however, the content of the inscription would rather suggest Tudhaliya I/II.

Since his argument for Tudhaliya I/II can not be upheld from a linguistic point of view (Tara/i-wa/i-za/i- could never be equated with Taruwiša), and the content of the inscription excludes Tudhaliya IV, a new and more detailed investigation of the epigraphy and the content of the inscription is needed and will be presented in this paper, reckoning with all possible Tudhaliyas, not only with the abovementioned two. This leads to an alternative suggestion which although does not solve the problem – since it is impossible because of our sources are too scarcely preserved – but may account better for some unsolved questions.

Tunç SİPAHI
TÜRKİYE

Çorum'un Batısında M.Ö. II. Bin Yerleşimleri

Çorum İli'nin batısında, Çankırı İl sınırına doğru olan kesimde, 1996 yılından itibaren Prof. Dr. Tayfun Yıldırım ve Doç. Dr. Tunç Sipahi tarafından sürdürülmüş olan yüzey araştırmalarında yeni yerleşimler keşfedilmiştir. Bunların arasında Hüseyinde, Fatmaören ve Boyalı Höyük önemli bir yer sahiptir. Söz konusu yerleşimler, Kızılırmak ile ona bağlanan Delice Çayı'na dökülen derelerin yer aldığı havza ve vadilerde yer alırlar. Vurgulanan üç merkez M.Ö. II. bin yılın ilk

yarısında, Çorum Batısında Boğazköy'den yaklaşık 44 km. (kuş uçuşu) uzaklıktaki Hitit yerleşim modelleri hakkında bilgi sağlamaktadır. Kazısı tamamlanan Hüseyinde, kabartmalı vazoları ile bir dini merkez niteliğindedir. Hüseyinde kabartmalarının ana temasının bahar bayramlarının kutlanması ile ilgili olması bölge için önemli bir diğer husustur. Hüseyinde yerleşiminin çağdaşları Yörüklü Kasabası'nın batısındaki Fatmaören ile Hüseyinde'nin batısında kalan Tokullu'dadır. 2005 yılında kazısı başlayan, Hüseyinde'nin kuzeydoğusundaki Boyalı Höyük ise aynı bölgedeki diğer çağdaş yerleşimdir. Boyalı Höyük'te ortaya çıkartılan 34 odalı büyük yapı bir tapınak görünümündedir ve Hüseyinde ile aynı mimari karaktere sahiptir. A binası olarak adlandırdığımız bu yapının odalarında ele geçen eserler Hüseyinde'nin arkeolojik malzeme boşluğunu büyük ölçüde tamamlamaktadır. Boyalı A binasının en az iki mimari safhalı olduğu belirlenmiştir. A yapısının mimari özellikleri, oda planlaması, duvar örgü tarzı, teraslama sistemi Hüseyinde tapınak yapısına paralellik gösterir. Bu tür yapıların konumuzu oluşturan bölgede yoğunlaşması dikkat çekicidir. Burası Boğazköy'den batıya Çorum ve Çankırı'ya doğru uzanan doğal bir geçiş hatında yer almaktadır. Aynı bölgedeki yerleşimlerde Eski Tunç Çağı'nın son safhasına ait seramikler yoğunur. Özellikle Boyalı A binasının altındaki bir Eski Tunç Çağı yerleşiminin varlığı anlaşılmaktadır. Bölgedeki güçlü Hatti varlığının en güzel kanıtı Prof. Dr. Tayfun Yıldırım tarafından yürütülen Resuloğlu mezarlık kazısının buluntularıdır. Dolayısıyla Çorum'un batısı ve güneybatısında kalan alanda M.Ö. II. bin Hitit yerleşimlerinin geçmişi M.Ö. III. bine kadar rahatlıkla indirebiliriz.

Özlem SIR GAVAZ - Mustafa SÜEL
TÜRKİYE

Ortaköy Kazılarında Bulunan Üçgen Malzemeler ve Ritüel Dünya İle İlişkileri

Şapinuwa Hitit Kenti'nin Tepeler arası bölgesinde; ana kütlesi 2500 m² büyüklükte, simetrik bir şekilde inşa edilmiş A binası yer almaktadır. Sehrin en hâkim noktasında yer alan bu anıtsal yapıda çeşitli ölçülerde üçgen formlu eserler açığa çıkarılmıştır. Bu üçgen objeler, ölçüleri, yapıldıkları malzemeler ve baska merkezlerde açığa çıkarılmış benzer buluntularla birlikte incelenerek sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Hitit çivi yazılı metinlerde üçgenlerin konu edildiği yerler irdelenerek, üçgen formunun ritüel dünya ile ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Üçgen isareti, Hitit hiyeroglif yazısında "iyilik" anlamına gelmektedir. Aynı zamanda çivi yazılı metinlerde Sümerce, "SIG₃" ve Hititçe "aššu" kelimeleri ile ifade edilmektedir. Önasya dünyasında çeşitli yerlerde karsımıza çıkan üçgenlerin veya üçgen sekilli objelerin incelenmesi, bunların Hitit dinsel yaşamındaki yeri hakkında önemli bilgiler edinmemizi sağlayacaktır.

Bu bildiride, Ortaköy-Şapinuwa'da bulunan üçgen formlu eserler ve bu eserlerin işlevi konusunda diğer buluntu merkezleriyle karşılaştırmalı olarak bilgi vermek amaçlanmıştır. Büyük Kral'ın oturduğu ve baskent olduğu anlaşılan Şapinuwa'da ele geçen çok sayıda ve ritüel dünya ile de doğrudan ilişkisi olduğunu düşündüğümüz bu üçgen formlu eserler, Şapinuwa Kenti'nin ayrıca çok önemli bir dini merkez olduğunun da önemli göstergelerinden biridir.

Ludmilla SOKOLAVA
RUSSIA

The Possibil Separation of The North Pulse in Adding Hitit Complex

Specialists on early bronze art of South Siberia at acquaintance with hittite graphic arts can fill impression of "professional recognition". The matter is not in exact reproduction of plots and acceptances – hitit tradition certainly miscellaneous, reconnoitered in time and space. We can recognize just elements of mythology, illustrated on Okunev reliefs. Okunev iconography presented by stone sculptures before 3? in height. The deity is presented with feminine sexual signs, in high attire, with horn and beast ears. The mug of the ravenous beast fits in lower subimage with bared mouse. The typical Okunev signs are bands, crossing person face. The high headdress often has a scene of the sprout plant.

Okunev deity reflects the unity of surrounding natures and a person, so, it combines anthropomorphous signs, line ungulate animals, predators and plants. Okunev complex pertains to III - a beginning II thous. b.c.

The Hittite scenes reflect the line male deity with similar sign - a combination of anthropomorphous and zoomorphous devils.

The impression is formed that some presentations typical for Okunev deity were later transformed on local substratum in original phenomena and with new ideological filling.

By that problem the important circumstance is a language attribute of Okunev tribes. Certainly, it is impossible to say exactly what language group Okunevs pertained, since written sources are absent. However, the most ancient layer of toponimical and gidronomical terms of South Siberia has an Indo-European origin.

Mehmet SOMUNCU - Turgut YİĞİT
TÜRKİYE

Hattusa Milli Parkı ve Dünya Mirası Alanının Korunmasında Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek

M.Ö. 2. binyılda Anadolu'da gelişen Hitit uygarlığına ilişkin en önemli verilerin elde edildiği Hattuşa ören yeri, sahip olduğu arkeolojik ve tarihsel değerler dolayısıyla 1986 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiş, 1988 yılında da Milli Park ilan edilmiştir. Birinci derecede arkeolojik sit alanı ve milli park statüsünde olması nedeniyle güçlü bir koruma şemsiyesi altında bulunan Hattuşa'nın yönetiminden yine bu özellikleri dolayısıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre ve Orman Bakanlığı sorumludur. Yasal açıdan korunması konusunda belirtilen nedenlerle öncelikleri olan Hattuşa'nın, uygulamada bazı sorunlarla karşı karşıya kaldığı izlenmektedir. Bu sorunlar arasında; Milli Park ve Dünya Mirası Alanının koruma zonunun bulunmaması; alan yönetim planının olmaması; ziyaretçi yönetim planının yokluğu ve güvenlik konusundaki zafiyet öncelikle sayılabilir. En önemlisi de bu sorunların giderilmesi, Hattuşa'nın korunması ve geliştirilmesi konusunda ilgi grupları arasında tam bir iletişim ve işbirliğinin olmamasıdır. Bunların ve diğer sorunların kalıcı çözümünün sağlanması için öncelikle alan yönetim planının hazırlanması gerekmektedir. Ulusal ve uluslararası alanda göz önünde olan Hattuşa, bu planın çizeceği çerçevede korunmalı ve geliştirilmelidir. Buna paralel olarak alanın ulusal ve uluslararası düzeyde kapsamlı bir biçimde tanıtılması, Milli Park ve Dünya Mirası Alanını turizm bakımından daha çekici hale getirecek ve bu da Çorum ilindeki turizmin gelişmesine daha fazla katkı sağlayacaktır.

Oguz SOYSAL
USA

Hititler'deki İçki Kapları Konusunda Bazı İzlenimler

Hitit metinlerinde geçen çok sayıdaki kap türünden sadece belirli sayıda olanı içme islevi ile kullanılmıştır: İçki kabi (^(DUG)GAL / KASU), riton (BIBRU), (içme) boynuzu (SI), (^(DUG)tahakappi- ve ^(GIA)ĀU.NAG.NAG. Bunlardan en yaygın olanı (^(DUG)GAL ideogramının arkasında iki fonetik okunuş *teššummi-* ve *zeri-*'nin bulunduğu uzun zamandan beri bilinmektedir. İkinci anılan kabin, yapıldığı altın madeni nedeniyle daha kaliteli vasıflar tasıdığı anlaşılan ve bu nedenle *aššuzeri-* "iyi *zeri-*" adını taşıyan baska bir türü de bulunmaktadır. Hemen hemen aynı imalat özellikleri ve islevleri gösteren *teššummi-* ve *zeri-* içki kaplarının birbirlerinden nasıl ayırdedilebileceği konusu şimdiye kadar yeterince tartışılmamıştır. Eldeki bilgilere göre *teššummi-*, yapımında daha özen gösterilmesi gereken bir kaptır ve gerektiğinde üzerinde süsleme amacıyla islemeler de yapılmaktadır. Buna karsın *zeri-*, basta "at eğitim metinleri" olmak üzere bazı metinlere göre içki kabından daha çok "kova" islevi görmek ve Eski Hitit Çağı'ndan kaynaklanan bir ritual metninde de içine tükürülen ve agzi kapatılan bir kap (ya da kova) olarak belirmektedir. Bu ayrıntıları, dinsel metinlerde *teššummi-* ile birlikte içki kabi

olarak beliren *zeri-*'nin sekli konusunda önemli veriler olarak kabul edebiliriz. Buna göre, *zeri-* küçük boyu ile "kase", büyük sekli ile de "kova" islevi görmektedir. Diğer isim *teššummi-* ise, sadece içki içmeye yarayan "kadeh" ya da "kupa"nın karşılığı olmalıdır. Arkeolojik buluntular ve ikonografik tasvirler, Hititler'in içme fonksiyonu için genellikle dipsiz ve yuvarlak kaseleri kullandıklarını göstermektedir. Ancak, Hitit öncesi arkeolojik buluntular (Alacahöyük) ve mühür tasvirleri (Kültepe) Eski Anadolu'da kadeh ya da kupa kullanımı geleneginin de olduğunu açıkça göstermektedir.

Karl STROBEL
AUSTRIA

The Hittite Complex at Cihanpasa, Province of Yozgat: A Monumental Hekur Near Hattuşa

In the Year 2006, the monumental Hittite and Iron Age complex on the Kale Tepe near Cihanpasa was discovered by the Tavium/Tawinija International Research Project. In 2007, the tachymetry documentation of the site was done and the topographic plan of the whole complex with all visible remains of walls was drawn. The monumental Hittite architecture can be seen in rock-cuttings, huge building blocks, remains of sculptured bocks and the east-facade of the central terrace on which the central building complex was located. Parts of the east-facade are still standing to a height of about 20 m. The central complex was surrounded by a very strong fortification wall including a western and an eastern lower part of the fortress. An intensive survey of the site and of the areas below the rocky peak brought a huge collection of pottery in 2007. The site had its first main period in Chalcolithic times and must have been of great importance. After a long hiatus the surface of the peak was cleared and the remains of the Chalcolithic settlement thrown down the slopes or reused in the mudbrick walls. The Hittite fortress with its central building complex was constructed probably in the 14th or early 13th c. B.C. The site was reused for a monumental fortress in Iron Age when many of the Hittite blocks were reused. The Hittite blocks lying beneath the rocky peak must have fallen down from the lower part of the Hittite fortification wall when the upper part made of mudbrick and the wooden connections had gone. It might be that mayor destruction was caused by an earthquake.

Aygül SÜEL
TÜRKİYE

Orta Hitit Dönemi Belgelerinde Yer Alan Şahıs İsimleri ve Tarihleme ile İlgili Problemler Üzerine

Hitit Devletinin bir başkenti olan Şapinuva'da gün ışığına çıkarılan tabletlerin büyük bir kısmı, içerikleri, paleografileri ve buluntu durumlarına göre aynı döneme aittir. Ortaköy kazılarında ele geçen Tabarna Mühürleri, Taşmisarri-Taduhepa kral çiftine ait belgeler ve tarihleme için yardımcı diğer veriler, bu tabletlerin çoğunun Orta Hitit dönemine ait olduklarını göstermektedir. Üzerinde hiyeroglif yazısı ile Büyük Kral Tuthaliya ve Taduhepa yazan kalıp, tabletlerin büyük bir kısmının Orta Hitit döneminin başlarına, Büyük kral III. Tuthaliya ve kraliçe Taduhepa dönemine ait olduklarını göstermektedir.

Bu bildiride, Orta Hitit Dönemine tarihlenen Şapinuva belgelerinde yer alan Himuili, Tulpiteşup, Duva, Halpaziti, Kantuzzili, Kunuva, Kuikuisanduva, Kaşşu, Lahha, Purra, Hulla gibi şahıslar üzerinde durulmakta, bu şahıslarla ilgili olarak, Ortaköy belgeleriyle Boğazköy ve Maşat gibi diğer arşivlerde gün ışığına çıkarılmış belgeler arasında da bir ilişkinin varlığı araştırılmaktadır. Ayrıca, söz konusu belgeler değerlendirilerek Orta Hitit dönemi tarihleme problemleri ele alınacaktır.

Mustafa SÜEL
TÜRKİYE

Sapinuva'da Ağılönü Kutsal Alanı

Ortaköy-Şapinuva Hitit şehri Hitit dünyasında önemli bir kutsal kimliğe sahiptir. Hurrice ağız temizleme ritüellerinin burada hazırlanması bunun en önemli örneklerinden biridir.

Ortaköy'de bugüne kadar yapılan kazılarda idari, ticari ve dini özellikler taşıyan birçok yapı keşfedilmiş ve bilim dünyasına tanıtılmıştır. Krali malzeme ve mühürlerinde bulunduğu bu binaların dışında Ortaköy'de kuvvetli bir dini kimliğe sahip bir başka alan keşfedilmiş bulunmaktadır. Burası oldukça geniş bir alana yayılan Ağılönü bölgesidir.

Ağılönü bölgesi A Binasının 500 m. kadar kuzeyinde olup derince bir sel yarığı her iki alanı birbirinden ayırmaktadır. 30 bin m2 büyüklüğe sahiptir. Burada yapılan çalışmalarda alanın bütünüyle ritüel amaçlı kullanıldığı anlaşılmaktadır. Alanın en kuzeyinde 2750 m2 büyüklüğünde 2,5 m yükseklikte ve 11 sıra taş dizisinden oluşmuş bir taş döşem bulunmaktadır. Anadolu'nun en büyük abidelerinden biri olan bu taş döşemin hemen önünde tanrılara sunu yapılan kurban çukurları son derece önemli arkeolojik keşiflerden birisidir. Yine taş döşemin güneyinde ve bu kurban çukurlarının doğusunda yer alan ikiz dini yapılar ve burada bulunan ritüel malzemeler Hitit dünyasını tanımamız için çok önemli buluntudur.

Bugüne kadar yapılan çalışmalar sonucunda Hitit Anadolu'sunun en önemli dini alanlarından birinin keşfedildiğini söylemek mümkündür. Bu alanın henüz 1/10 kadarlık bir kısmının araştırıldığını düşündüğümüzde daha sonra yapacağımız çalışmaların sonucunda pek çok keşfin ortaya çıkacağı muhakkaktır.

Hasan ALİ ŞAHİN
TÜRKİYE

Kayseri Arkeoloji Müzesindeki Kültepe Tabletlerine Göre Yerli Halkın Ticari ilişkileri

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Kültepe Tabletleri içinde Asurlu tüccarların mektupları, borç senetleri, iş ortaklığı antlaşmaları, mahkeme zabıtları yanında yerli halkın iktisadi ve sosyal hayatını içeren köle satışı, ev satışı ve borç senetleri bulunmaktadır. Belgelerde yerli halkın bazı müesseselerine dair geçen terimler bulunmakta olup bunların açıklanmasıyla, Kaniş Şehri'nde oturan yerlilerin sosyal hayatları hakkında daha geniş bilgi edinmekteyiz. Böylece yerli halkın ticari ve sosyal ilişkileri gün yüzüne çıkmaktadır.

İlknur TAŞ ŞEYHOGLU
TÜRKİYE

Hititler'deki Lanet ve Beddua Olgusu Üzerine Bir Çalışma

Hitit tarihini, sosyal, kültürel ve dini yaşantısını tüm açıklığıyla gözler önüne süren ve çoğunluğu Hititler'in başşehri Boğazköy'de (Hattuša'da) ele geçen belgeler arasında, Hititler'in yazılı geleneğinde lanet, beddua, küfür, sövmе, hakaret anlayışını kavrayabilmemizi sağlayacak türde birçok belgeye sahibiz.

Bu çalışmadaki amacımız, Hititlerdeki lanet ve beddua olgusunu farklı bir bakış açısı ile inceleyerek yaratıcılığa açık bir tarihçilik anlayışıyla olay ve olgulara çok sesli ve çoğulcu bir açıdan yaklaşmaktır. Hititlerde lanet ve beddua konusu hiç kuşkusuz Hititoloji bilim sahasında daha önce de ele alınmış bir konu başlığıdır. Ancak biz konuyu burada yeni bir ele alışla kavrayışımızı derinleştirecek biçimde yeniden yorumlamak istedik. Bu amaçla, konuya dil, tarih, kültür tarihi, sosyal tarih, antropoloji, sosyoloji, edebiyat, psikoloji gibi bilim dallarının veri ve metotlarıyla yaklaşıma çalıştık.

Çalışmamızda öncelikle lanet ve beddua olgularını tanımlı ve sosyolojik açıdan değerlendirmesi yapılarak konuya bir giriş yapılmıştır. Girişin hemen ardından, lanet ve bedduanın başka toplumlarda ve dinlerde yorumlanışı hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Bu bilgilendirmeyi takiben lanet ve bedduanın, bugüne dek belgelerden elde edilen bilgiler ışığında, Hitit toplumunda yorumlanışı ele alınmıştır. Hemen sonra çalışmamızın asıl amacı olan lanet ve beddua motifleri içeren ve toplam 3 ana başlık altında (siyasi-edebi-büyük metinleri) ilgili Hititçe belgelerin incelenip yorumlanmasına geçilmiştir. Belgelerin bu ana başlıklar altında yorumlanışı sırasında bedduaların kime, ne sebeple, ne tür bir fenalık dilediğini, beddua ederken kimden yardım istendiği farklı bir bakış açısıyla yorumlanmıştır.

Çalışmamızın sonuç ve değerlendirme bölümünde karşılaştırmalı tarih anlayışı çerçevesinde Hititlerdeki lanet ve beddua anlayışı ile Sümer, Hint, Arami, Roma ve Osmanlılardaki lanet ve beddua anlayışı arasında ki benzerlikler yorumlanmış ve Hitit kültüründe lanet ve bedduanın önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Piotr TARACHA
POLAND

Studying Hittite Religion: Issues, Questions and Difficulties

The picture of Anatolian religions emerging from the Hittite sources is not entirely clear by any means. Much attention in the texts was focused on the official religion and state cult. Yet, they have little to say about popular beliefs of the inhabitants of the Hatti land. In Old Hittite times, the state cult and the local beliefs in central and northern Anatolia both grew from the indigeneous Hattian tradition. However, Hittite-Luwian deities were worshiped by the royal family and in domestic cults of some part of population of the Hittite heartland. They also occasionally received Hattian names/epithets in the Hattian cultural milieu.

The coming to power of the new Hurrianized dynasty meant fundamental change in the religious sphere. Its rulers worshiped their own gods as part of the dynastic cult, introducing into the Hittite state pantheon and local beliefs the deities venerated by the Hurrians from southeastern Anatolia and northern Syria, including Mesopotamian and Syrian gods. A new geographical concept of the state pantheon emerges, combining Hattian, Hittite-Luwian, Hurrian, Syrian and Mesopotamian divinities. These two separate, state and dynastic, pantheons find reflection in the cult practice of the Empire period.

Irene TATIŞVILI-Levan GORDEZIANI
GEORGIA

Some Hittite-Georgian Religious Parallels

The Kartvelian and Hittite religious worlds include quite a number of parallel elements, studied in many interesting works. Close connection of the king with the sun, the rank of the Georgian sun deity in the pantheon as well as its sex certainly reminds of the Hittite sun deity. There are some other similarities in rituals, myths, iconography of deities, etc.

What kind are the parallels between Anatolian and Kartvelian religious beliefs? Are they the instances of typological similarity, or certain borrowings, or do they point to their belonging to the common ethno-cultural world? The materials are quite specific and difficult to compare with one another. But it seems possible to reconstruct some essential signs of the Hittite and Georgian cosmological systems – in particular, the image, function and cult of some specific deities,

the vertical division of the world, the migration of deities and heroes, the distribution of good and evil powers among these zones, etc. The comparison of the systems and their main elements could be helpful to evaluate the above-mentioned parallels.

Annette TEFETELLER

CANADA

Hittite Pronominal Clitics and Syntactic Argument Structure

The second-position clitics of Hittite, as of early Greek and Vedic Sanskrit, have long been of interest to researchers concerned with the syntactic structures of these languages (and of Indo-European generally). Once it was pointed out that clitics predominantly occupy second position in the clause, interest began to focus on the exceptions to 'Wackernagel's Law', leading eventually to a recent detailed investigation of the phenomena in question within the framework of generative syntactic theory (an analysis which ends in the dismantling of Wackernagel's Law) and, in the meantime, a separate (though not unrelated) series of studies (also within the generative framework) of WL clitics in Hittite specifically, culminating in a proposal that reclassifies these putative syntactic clitics as 'phrasal affixes'. At the same time researchers in other frameworks are increasingly questioning the assumption that the syntax of the early IE languages can be assimilated to the abstract model of syntax built on the perceived structures of the modern European languages, English in particular. This paper is concerned with some of the central issues in this debate, focusing especially on the Hittite pronominal clitics and the question of what constitutes syntactic argument structure.

Giulia TORRI

ITALY

Hittite Magical Rituals from The House on The Slope

The function of the House on the Slope can be determined through the genres of the texts which are found there. Besides the daily practical administrative operations there was the motivation of preserving a domain of knowledge, the fascination for the foreign cultures and the will to create new compositions. The scribal decision of preserving a text in a building rather than in another seems to be connected with the contents of the compositions. Not always such principle can be traced back. The evaluation of this, related to the use of the HaH and of other Hittite archives, cannot be based only on the comparison of the percentages of fragments found in them. Hittite magical rituals, their contents and formal particularities, the several parallel and duplicate versions coming from the different Hattuša deposits offer an ideal case study in this perspective.

Ahmet UHRİ

TÜRKİYE

Hitit Mutfak Kültürüne DeneySEL ve Etnoarkeolojik Bir Yaklaşım

Hitit mutfak kültürü üzerine bir çalışma yapmak ve Hitit yemeklerinin belki bir kısmını yeniden kurgulamak amacıyla yapılan bir çalışmanın sonuçları bu bildirinin konusunu oluşturacaktır. Bu çalışma sırasında, önce Çorum çevresindeki köyler dolaşarak etnoarkeolojik anlamda bir inceleme yapılmış ve bugün köylerde kullanılan tahıl öğütme yöntemleri, çanak çömlek yapım teknikleri ile fırın ve ocaklar yerinde gözlemlenerek kayda geçirilmiştir. Ayrıca M.Ö. II. binyıl Orta Anadolu'sunda kullanılmış olabilecek ve kazılarda ortaya çıkarılan kapların benzerleri yerel çömlekçi ustalarına ürettirilerek deneySEL pişirme işlemleri bu kaplar içinde gerçekleştirilmiş, tahıl unları o dönemdekine benzeyen taştan yapılmış el değirmenlerinde üretilmiştir. Daha sonra yine Çorum çevresindeki köylerde kullanılan ekmek mayalama yöntemleri ile günümüz geleneksel yemekleri, et ve çorba türleri saptanmıştır. Son olarak, daha önceden Hitit metinlerinde saptanmış olan bitki ve hayvan adlarının, değişik metinlerde geçen anlamları çözülebilmüş ve ekmek ve yemek isimleri tekrar gözden geçirilerek bir çalışma planı oluşturulmuştur. Bir diğer deyişle, yukarıda sözü edilen etnoarkeolojik çalışmadan elde edilen verilerle Hitit metinlerinde geçen veriler bu çalışmaya kaynaklık etmiştir. Son olarak bütün bu veriler gastronomi bilgisi, pişirme yöntemleri ve mutfakta yapılan denemelerle geliştirilmiş ve Hitit mutfak kültürünün deneySEL bir kurgusu yapılmaya çalışılmıştır.

Ahmet ÜNAL

GERMANY

Eski Anadolu Araştırmalarının Güncel Durumu

Uzun yıllar bazı kişi veya kuruluşların tekelinde kaldıktan sonra, çoğu yapmacık da olsa son yıllarda nicelik bakımından büyük gelişmeler kaydeden Eski Anadolu araştırmaları ve arkeolojisi, elde ettiği yeni bilgiler ve ulaştığı olumlu başarılar yanında bazı sorunları da birlikte getirmiştir. Bunlardan bazılarının insana özgü olağan bilimsel yanılgılardan kaynaklanmasına karşın, diğerlerinin gazeteciliğe özgü fırsatçı güncel gelişmeler, hattâ bilimsellik kılıfına girmiş şahsî hırslar ve daha da ötesi gizli bazı ideolojiler sonucu ortaya çıktığı gözlenmektedir. Hiç bir engele takılmadan araştırmalara ortak olan yabancı ülke politikacılarının Türkiye'ye karşı takındıkları olumsuz tavır ve Türkiye kültür politikasında yapılan sayısız yanlışlıklar da elbette araştırmaların gidişatını etkilemektedir. Bunların neler olduğunu, kimler ve niçin yapıldığı tesbit etmek ve düzeltmeye çalışmak, bilim etiğinin yüklediği sorumlulukların en önemli bir parçasıdır.

Çatalhöyük, Troya, Batı Anadolu ve Göbeklitepe arkeolojisindeki son gelişmeler ve Hint-Avrupalı kavimlerin anayurtlarının Anadolu'da olduğu görüşünün yeniden hortlatılması, Hitit tarih yazıcılığı ile onun içine sinsice ve gerçek dışı bazı şeylerin sıkıştırılması, M.Ö. ikinci ve birinci bin yıllarda Luvilere atfedilen sanal rol, tartışılarak yanlışlıklarının ortaya konması gereken belli başlı konular arasında yer almaktadır ve bildiriye zaman yettiğince bunlara yer verilecektir. Bildiriye sığmayan kısımlar ise, yayın için verilecek metinde ayrıntılarıyla tartışılacaktır.

Sylvie VANSÉVEREN
BELGIUM

L'infinif Hittite En -wanzi: Essai De Mise Au Point

Hittite has two infinitives, one in *-anna* (synchronically an allative) and one in *-wanzi*. As for several infinitive forms, the case of the hittite infinitive in *-wanzi* raises some difficulties. Two hypothesis about the case of the infinitive in *-wanzi* are currently formulated. The first one identifies a dative-locative while the second one makes the assumption of an ancient ablative. Both hypothesis are matter of dispute and it is interesting to consider them on their whole. They will be considered in the framework of syntax, morphology and phonology. I shall also try to see to what extent the infinitive in *-wanzi* could be a secondarily marked form.

Fred C. WOULDHUIZEN
NETHERLANDS

The Linear A Inscription on The Idol from Monte Morrone, Italy

Although Cretan Linear A inscriptions are primarily conducted in a Northwest Semitic dialect, closely related to later Phoenician, the script has been applied to record other tongues as well, among which figures most prominently Luwian. Now, the latter observation may be further underlined by the Linear A inscription on an idol from Monte Morrone, Italy, which, as I will try to show, has been dedicated by a Lycian. Given the fact that this particular inscription offers one of the earliest examples of the Linear A script and in ductus shows the closest affiliation to the related pseudo-hieroglyphic from Byblos, where a Lycian scribe has been recorded mastering Egyptian hieroglyphic, I will argue subsidiarily that Lycian polygraphs may well have played a decisive role in the development of Cretan Linear A altogether.

Willemijn WAAL
NETHERLANDS

It's All About Appearances. Some Remarks on Tablets and Their Colophons

The clay tablets found in the tablet collections of Hattusa show a great diversity in their physical appearance (size, shape) as well as in their layout features (number of columns, paragraph division etc.). These variations are by no means accidental, since the clay could be shaped into any form with almost no restrictions. This implies that the choice for a certain type of tablet was a deliberate one. This presentation will explore the motives behind this choice. As will be demonstrated, the tablets' characteristics reveal both genre-related tendencies as well as chronological developments. In addition, the presentation will discuss the distribution of the colophons, which is shown to be dictated by genre.

Remzi YAĞCI
TÜRKİYE

Hitit İmparatorluk Dönemi'nde Kizzuwatna'da Geçiş Seramiği Sorunu

Hitit İmparatorluk Dönemi'nde Kizzuwatna'da: Orta Anadolu'dan farklı olarak, boyalı, çark yapımı, iyi fırınlanmış, nitelikli bazı seramik türlerinin üretiminin arkeolojik verilere göre, Erken Demir Çağı'nda da sürmesi nedeniyle "geçiş seramiği" olarak adlandırıldığı görülmektedir. Kilise-tepe, Yumuk-tepe, Tarsus gibi merkezlerde çıkan örnekler göre, İ.Ö. 13-12.yüzyıla tarihlenen bu tip seramiklerin Soli Höyük tabakalarında daha erken tabakalarda da "RLWM" ve "Drab Ware" ile birlikte görüldüğü belirlenmiştir. "Geçiş Seramiği" kapsamına giren bu grubun Kizzuwatna'daki yeri, tipolojisi ve kökeni karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Tayfun YILDIRIM
TÜRKİYE

Yeni Araştırmalar Işığında Hattı Kültür Bölgesi Ölü Gömme Adetleri

Orta Anadolu'nun kuzeyinde gerçekleştirilen yeni araştırma ve kazılar, bölgenin yerli medeniyetini oluşturan Hattilerin ölü gömme adetleri konusunda bilgilerimizi arttırmaktadır. Çorum civarında Eski Tunç Çağı'na tarihlenen Alaca Höyük, Kalınkaya, Göller, Oymaağaç, Yeni Hayat, Eski-yapar gibi merkezlerin hemen yanında yer alan mezarlıklar, Hitit kültürüne öncülük eden daha eski yerli kültürlerin ölümden sonraki inançlarıyla ilgili veriler ortaya koymuştu. Son yıllarda Çorum'un Uğurludağ İlçesi yakınlarında Resuloğlu mezarlığında gerçekleştirilen kazılar, daha önce bilinenlerin yanında yeni bulgularıyla yerli halkın sosyal yaşamına ışık tutmakta ve ölüm sonrası inançlarına katkı sağlamaktadır.

Resuloğlu, Delice Vadisine hâkim yüksekçe bir sırt üzerinde, hemen yakınında aynı döneme tarihlenen bir yerleşim yeri bulunan üç dört nesil kullanılmış bir mezarlık alanıdır. Mezarlık küp, çömlek ve taş sandık mezarlardan oluşmuştur. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda 201 mezar tespit edilmiştir. Mezarlara bırakılan çeşitli ölü hediyeleri, profan anlamları olanların yanında din ve kültle ilgili objelerdir. Mezarlara bırakılan madeni eşyaların çoğu Alaca Höyük'te olduğu gibi gelişmiş bir metal endüstrisinin ürünleridir. Çoğu madeni eşyanın üretiminde yüksek oranda kalay ve arsenik kullanılmıştır. Resuloğlu'nda mezarlara bırakılan ölü hediyeleri arasında kıymetli metallerin yanında akik, amatist, uzonit, frit, fayans ve çeşitli böcek-kabuklarından yapılan kolyeler dikkat çekmektedir.

Resuloğlu mezarlığında ele geçen ve yerli Hatti medeniyetinin ürünü bazı sanat eserlerini (örneğin kap kacak, silahlar, iğne tipleri, süs eşyaları vs.) daha sonra aynı kültür bölgesinde ortaya çıkan ve yerli kültüre uyum sağlayan Hititlerde de görmek mümkündür.

Ilya YAKUBOVICH
USA

Who Invented The Anatolian Hieroglyphic Script?

The Anatolian hieroglyphic script represents a mixed syllabic and logographic system used in the Hittite Empire in the Late Bronze Age and the in Neo-Hittite states in the Early Iron Age. All the extensive Anatolian hieroglyphic texts are written in the Luvian language. For those scholars who regarded Luvian as a provincial vernacular spoken in certain peripheral areas of the Hittite state, the hieroglyphic script must likewise have been imported to Hattusa from elsewhere. Hawkins 1986 and Neumann 1992, two papers written by the leading specialists in the Anatolian hieroglyphs, agree that this writing system had not been invented in the area where it was first widely attested.

This issue, however, can be revisited in light of recent advances made in the understanding of the sociolinguistic situation in the Hittite capital. Recent studies by Theo van den Hout, Craig Melchert, Elisabeth Rieken, and myself converge in the implication that Luvian was a spoken language alongside Hittite in the heart of the Hittite Empire. This opens a possibility that the Anatolian Hieroglyphic script evolved in Hattusa, in the mixed Hittite and Luvian environment. In my presentation, I am going to elaborate on this hypothesis by adducing both the external evidence, namely the information regarding the genres and dating of the first hieroglyphic inscriptions, and the internal evidence, namely the analysis of acronymic derivation yielding the syllabic values of individual Anatolian characters.

Mutlu YILMAZ - Hüseyin SERİNCE
TÜRKİYE

Çorum İlindeki Hitit Yerleşmelerinin Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Çorum, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgesi coğrafi sınırları içerisinde yer alan 12.280 km² lik yüzölçüme sahip bir ildir. Bu ilde tarih öncesi dönemden günümüze önemli uygarlıklar ve kültürler yaşamıştır. Bu uygarlıklardan en önemlisi Kızılırmak kavsi içerisinde yerleşmiş bulunan Hititlerdir. M.Ö. 1650–1200 yılları arasında yaşamış olan bu uygarlığa ait çok sayıda eser Çorum ili sınırları içerisinde. Çorum'un il sınırlarını dikkate alınarak Hitit yerleşmeleri ve eserleri bakımından bir envanterini çıkarmak, bu kültürün turizm potansiyelini, ortaya koymak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Günümüzde Çorum il sınırları içerisinde yer alan Boğazköy- Hattuşaş, Alacahöyük, Ortaköy- Şapinuwa gibi Hitit yerleşmeleri çok önemli turizm potansiyeline sahiptir. Ayrıca il sınırları içerisinde çok sayıda Hitit yerleşmesi de yapılan arkeolojik araştırmalarda tespit edilmiş bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmında kazı çalışmaları da devam etmektedir. Ancak tüm bu potansiyele rağmen Çorum İli'ndeki Hitit yerleşmeleri ve bunlara ait arkeolojik değerlerin yeterince değerlendirilmediği görülmektedir.

Türkiye turizm potansiyeli çok büyük bir ülkedir ve yıllar itibariyle gelen turist sayısı her geçen gün artmaktadır. 2007 yılında ülkemize 23.341.000 yabancı turist gelmiştir. Bu turistlerin çok önemli bir kısmı deniz turizmi için gelmiş olmakla birlikte alternatif turizm faaliyetlerine katılanların sayısı da hiç azımsanmayacak düzeye ulaşmıştır. Türkiye'ye gelen turistler içerisinde Çorum ilinde konaklayan yabancıların sayısı 16.568 kişi ve ildeki ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı ise 24.367 kişidir. Müze ve ören yerlerini gezen yerli turist sayısı ise 39.718 kişidir. Görüldüğü gibi kültür turizmi açısından çok önemli bir potansiyele sahip olan Çorum bu potansiyelini yeterince değerlendirememektedir. Bildiride bu konunun nedenleri irdelenecek ve öneriler ortaya konulacaktır.

Kazuhiko YOSHIDA
JAPAN

Hittite –hhahat(i), Lycian –?agā and Greek –μ??

In his forthcoming book entitled *Outline of the Comparative Grammar of Latin*, Michael Weiss reconstructed both *-h₂e and *-h₂eh₂e as basic endings of 1 sg. Mediopassive in Proto-Indo-European. According to him, Greek 1 sg. Secondary mediopassive –μ?? is phonologically derived from *-(m)-h₂eh₂e-m, and 1 sg. primary –μα? is from *-(m)-h₂e-i. Unlike Greek where –μ?? (secondary) and –?a? (primary) are functionally distinguished, there is no functional difference of any kind between Hittite iterated mediopassive endings –hhaha(ri) (present), –hhahat(i) (preterite), – (preterite), –hhaharu (imperative) and their corresponding simple endings –hha(ri), –hha(ti), –hharu. Since it is totally inconceivable that both the iterated and simple endings had coexisted from Proto-Indo-European to Hittite Without being functionally differantated, the iterated *-h₂eh₂e cannot have been crated in a parent language. The Greek –μ?? must be an iner Greek product of can be explained in a different way. Furthermore, there is a possibility that the iterated endings represented by Hittite –hhahat(i) and Lycian –?agā are due also to independent and paralel developments.

Recep YURT
TÜRKİYE

Hitit Uygarlığının Yayılış Alanlarında Paleoklimatolojik ve Paleoeekolojik Özelliklerin İncelenmesi

Hitit Devleti Türkiye coğrafyasının büyük bölümünü kapsayan geniş bir alanda M.Ö. 3000'de kurulmuş ve M.Ö.1200 yılına kadar yaşamına devam etmiştir. Hint-Avrupalı bir kavim olan Hititler, M.Ö. 3000 yıllarının sonunda küçük gruplar halinde Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya girerek yerli halk Hatti nüfusu ile karıştılar. Hititler, Asurluların Anadolu'dan çıkma zorunda kalmasıyla devlet idaresini ellerine almışlardır. Anadolu'nun yerli halkıyla kaynaşp Hitit Devleti'ni kurmuşlardır. Bu devletin kurucusu Labarna'dır. Başkenti ise Boğazkale-Hattuşa idi. Boğazköy, M.Ö. 1200 yıllarına kadar Hititler'in başkenti olma özelliğini korumuştur. Hititler İç (Orta) Anadolu, Karadeniz Bölgesinin batı ve orta iç kesimleri, İç Batı Ege ile Akdeniz Bölgesinin orta ve doğu bölümlerinde yayılış göstermişlerdir. (Harita 1). Özellikle başkent Hattuşa, Alacahöyük, kültürel, tarihi, iklimik, ekolojik özellikleri olan yerleşim yerleridir.

Devletlerin kuruluş, gelişme ve yıkılma dönemlerinde bulunduğu coğrafyanın özellikleri, iklim şartları, ekonomik faaliyetler, bulunduğu konum büyük ölçüde etkili olmuştur. Örneğin Büyük Britanya İmparatorluğu, Osmanlı Devleti, Roma İmparatorluğu bu özelliklere en somut örnekleri oluşturur.

Aynı şekilde Hitit Devleti mabedi, büyük yapıları, özel-blok evleri, sokakları, büyük küçük su kanalları, şehir suru, biri kabartmalı ortastadlarla süslü sfenksli, diğeri poternli anıtsal kapılarıyla Hitit İmparatorluk Çağı'nın müstahkem olmayan, düz ovaya kurulan tipik temsilcisi höyüğün ikinci kültür katını oluşturur. Hititlerin başkenti olan Boğazköy (Hattuşaş), dağlık-engebeli bir arazi üzerine kurulmuş olup Çorum'a uzaklığı 82 km.'dir. Şehir, kuzeyden güneye doğru 300 m. yükselir. Hattuşaş'ın "Yukarı Şehir" olarak bilinen kesimi 1 km² den daha büyük bir yüzölçümü olan eğimli bir arazidir. Bu alan, M.Ö. 13. yüzyılda Geç İmparatorluk Çağı'nda şehrin gelişmesine sahne olmuştur. Hitit Devletinin önemli kentlerinden biri olan Şapinuva, (Ortaköy), Çorum'un 53 km. güneydoğusundadır. Çekerek nehri etrafında yer alan Göynücek Ovası ile Alaca Ovası arasındaki geçit üzerindedir.

Eski Hitit Kült Merkezi Hüseyindede, Sungurlu ilçesi, Yörüklü Kasabası'nın yaklaşık 2.5 km güneyinde yer alan bir tepedir. Bu tepenin güney ucundaki hafif eğimli arazi; Eski Hitit Dönemi yerleşim alanlarındadır. Ortaköy-Şapinuva Hitit Çağında, hem siyasi hem de coğrafi konumu nedeniyle stratejik bir noktada yer alan şehir, önemli bir askeri ve dini merkezdir. Hattuşaş'ın en büyük ve en etkileyici kutsal mekanı, şehrin dışında yer alan, yüksek kayalar arasına saklanmış Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı'dır. Hititlerin yıkılış nedenlerini belirten " Hitit Devletinin ayakta olduğu son yıllara tarihlenen yazılı kaynaklar, sefalet içinde olduğu belirtilen Anadolu'ya Suriye ve Mısır'dan büyük miktarlarda tahıl sevk edildiğini kanıtlamaktadır. Aynı zamanda Anadolu'daki huzursuzluklar ve Suriye üzerindeki Hitit etkisinin azalması da Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasında" neden ya da sonuç olarak değerlendirilmektedir.

İlk Hitit kralı olarak Hattuşaş'lı anlamına gelen Hattuşili'yi görüyoruz. Hattuşaş (Boğazköy) Çorum'un Sungurlu ilçesinin 22 km güneydoğusundaki Boğazkale ilçesinin (Boğazköy) 4 km doğusundadır Anadolu'da ilk kez organize devlet kuran. Şehrin adı Hititçede gümüş anlamına gelen "hattus"tan gelmedir.

Kuzeyde kalan kısmına "Aşağı Şehir", güneyde kalan kısma "Hattuşas (Boğazköy) Çorum'un Sungurlu ilçesinin 22 km. güneydoğusundaki Boğazkale ilçesinin (Boğazköy) 4 km. doğusundadır. Şehrin adı Hititçede gümüş anlamına gelen "hattus"tan gelmez. Hitit tarihi M.Ö. 1650-1450 eski krallık ve M.Ö. 1450-1200 Hitit İmparatorluk Devri olmak üzere iki safhada incelenir. Devletin başkenti olan Hattuşas, dönemin mimarlık ve sanatının odak noktası olmuştur. Koloni Çağı'nı izleyen Eski Hitit (M.Ö. 18. yy.) ve Büyük Hitit Krallığı dönemleri sonunda, takriben 1200 yıllarında batıdan gelen ve Deniz Kavimleri diye adlandırılan toplulukların istilası ile Hitit İmparatorluğu son bulmuş ve Hititler yaşamlarına şehir beylikleri halinde devam etmişlerdir. Hattuşas kelimesi, Hattus'dan, yani Hatti insanların verdiği orijinal addan gelir. Çok geniş bir alanı kapsar Hattuşas, 28 Kasım 1986 tarihinden bu yana kültürel varlık olarak Dünya Miras Listesi'nde yer almaktadır Hitit Krallığı; M.Ö. 1200'deki Deniz Kavmi Göçleri sonunda Trak asıllı kavimlerin baskıları sonucu yıkılmış olup, dolayısıyla Boğazköy de başkent olma özelliğini kaybetmiştir

LIZHENG

CHINA

Human Witnesses in Hittite Texts

Human witnesses were well attested in some Hittite texts of Middle and New Hittite period, and they were especially known as the list of personal names and other ways. In my opinion, human witnesses must be existed in Old Hittite Kingdom period, and at least the thoughts of human witnesses could be traced back and even could be proved according to some basic and common elements about Hittite human witnesses reflected in Hittite landdonations and treaties concluded between Hittite kings and their sons or their royal descendants, or in some other texts. Those basic and common features are public behavior, among certain group of people, wishing people at present to know, wishing to show and prove something and so on.

When connecting those with both Telipinu edict and Testament of Hatushili I, we are conscious that they also had those features. Secondly, the Hittite word kutru- 'witness' possibly already appeared in this period. Moreover, the thoughts of human witness was well developed in Middle Hittite period and especially in Hittite Empire period, it was widely used and carried out in the life of their political, law and economics, in the affairs of their domestic areas. I think such thoughts had somehow must be connected with some thoughts of the Hittites in Old Hittite kingdom period. Therefore, I would like to suppose that the thoughts of human witnesses could be attested in Old Hittite kingdom period.

Thomas ZIMMERMANN

GERMANY

Alaca and Its Neighbours – Some Remarks on Pre-Hittite Activity in the Periphery of Early Urban Centres

Some Remarks on Pre-The Central Anatolian plateau is one of the key regions to understand the process of cultural transformation in the early second millennium BC, with the Hittites becoming the dominant power in the jigsaw puzzle of various Anatolian ethnicities. Our current knowledge of Central Anatolian Bronze Age activities owes much to the many projects conducted on behalf of the Turkish Historical Society (Türk Tarih Kurumu) and the Faculty of Languages, History and Geography (Dil Tarih Coğrafya Fakültesi) of Ankara University. More to the point, the first generation of Turkish archaeologists unearthed with Alaca Höyük one of the most prominent centres in Anatolian Pre- and Early History. The

splendour of the late Early Bronze Age "royal" burials, with their still much debated socio-cultural affiliation, stands as a hallmark for social complexity and the emergence of early Anatolian elites in the late 3rd millennium BC, previous to the Hittite impact in the following centuries. However, still very little is known about contemporary secular and ritual activities in the periphery of such important Pre-Hittite centres like Alaca Höyük or Eskiyaşar. With the help of recent archaeological and archaeometrical data, this paper aims to discuss and evaluate possible interactions of Pre-Hittite rural communities with their neighbouring early urban centres, their mutual dependencies, and possible impact on selected social and technological aspects of the Early Hittite Empire.

Marina ZORMAN

SLOVENIA

Taboo-motivated use of gloss-wedges. II. Words from K to Z.

Recent studies of words with gloss-wedges in Hittite texts have argued that merely the origin of a word cannot be seen as the reason for the use of gloss-wedges, because not only Luwian words but also Hittite, Hurrian, and West Semitic words were marked in this way. These words have not yet been properly investigated from a semantic point of view. The overall impression is that their semantic diversity does not allow any conclusive grouping. Based on my observations, the meanings of words with gloss-wedges fall into semantic fields that were usually subject to taboo in early Indo-European languages. Words from A to I have already been investigated from this point of view, and the findings were published in Fs Silvin Košak, 691–708. The investigation showed that words with gloss-wedges actually belong to threatening or undesirable semantic groups such as morality, religion and cult, magic, death, and so on. This paper presents the results of a semantic investigation of the remaining portion of this vocabulary; that is, words from K to Z. Because they mostly belong to the same semantic groups as the words from my first study, it may be concluded that the use of gloss-wedges was motivated by social or religious prohibitions against words. Furthermore, context dependency is introduced as a possible reason for the seemingly inconsistent use of gloss-wedges.